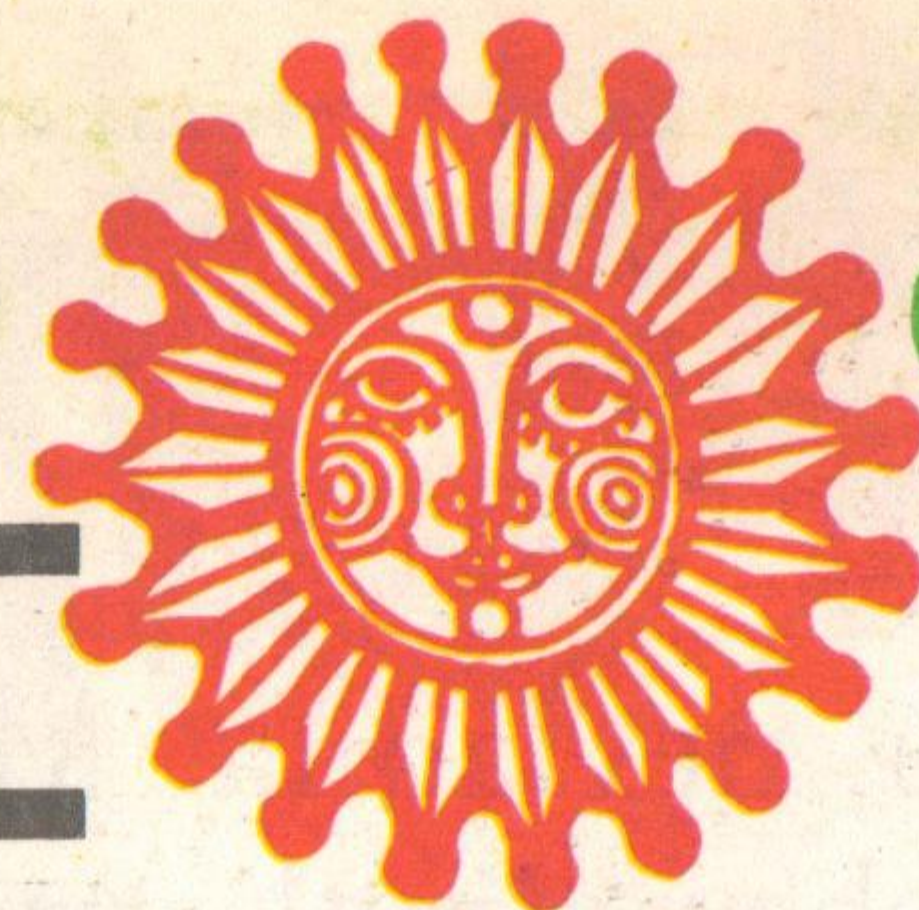

7

Slniečko

číslo

Ročník III. (XXV) MAREC 1971 Cena 3 Kčs

PREČO PUKLO MATKINO SRDCE

/VLADO HOCHEL/

Žila raz jedna žena, volala sa Katarína a po mužovi, čo už nežil, Lapšanská. Bývala v chalúpkke ďaleko od ľudí, nevedno už ani kde. Jedni vravia, že kdesi pod Okulnou, iní zas hovoria, že v Javorovej doline. Isté je však, že jej drevenica bola na lúčke medzi horami,

ILUSTROVAL FRANTIŠEK HÜBEL

ďaleko od Javoriny. Lapšanská bola stará, nevládna. Mala syna Vojteka a ten porobil všetko, čo bolo treba: stínal stromy, píliť a rúbal drevo, pokosil lúku a opatroval kravičku. Mať už len cupkala okolo pece, varila, ale i to bolo na jej staré nohy dosť.

Tak si oni žili pokojne rok za rôčkom a boli by si požili aj ďalej, keby sa nebola prihodila zlá vec...

Do Javoriny prišiel v tom čase gróf. Dal postaviť hámre, kupoval železnú rudu a Javorinčania ju museli v tých hámroch taviť na železo a zo železa kovať zbrane.

Jedni kovali od poludnia do polnoci, druhí zas od polnoci do poludnia. Beda tomu, kto by sa bol iba na chvíľočku omeškal! Grófov gazda — šafár — dal takého nešťastníka ihneď priviazať na dereš. Neskôr však už ani dereš pánom nestačil. Na mieste, kde teraz stojí budova lesnej správy, dali postaviť z hrubých brvien klietku vysokú a uzučkú, práve čo sa do nej zmestil chlap. Každého, kto sa šafárovi znepáčil, prikovali do tej klietky, a tak tam musel stáť deň, dva i tri bez kúska chleba a bez vody... Klietka bola stále plná. Nebolo dňa, aby v nej nebol prikovaný niektorý z chlapov. Gróf rozkázal postaviť i druhú. Týmto klietkam hovorili Javorinčania „basy“.

Nuž také to boli časy, zlé, nedobré.

Jedného dňa — bolo to akosi zjari — doteperili sa pandúri i na samotu ku starej

vdove Kataríne. Nezaklopali, nepozdravili, len rovno k preľaknutej stareнке:

„Kdeže ti je syn, há?“

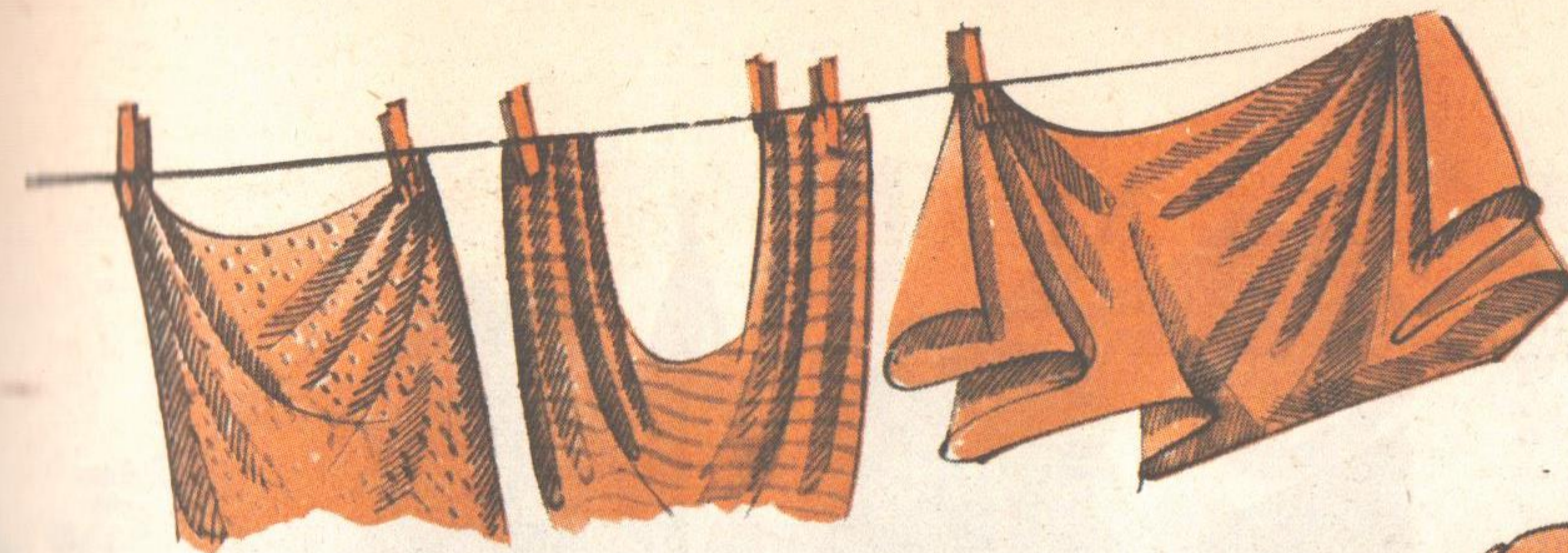
Darmo matka prosila, darmo plakala. Zbytočne beďakala, že je stará a nevládna. Zobrali pandúri Vojteka dole do dediny a prinútili aj jeho pre grófa železo kovať.

Vojtek robil od obeda do polnoci. Potom šiel spať do šopy, v ktorej líhali chlapi zďaleka. Leží, leží, a hoci bol aj zmorený od ťažkej roboty, nezaspal. Prevaľoval sa na sene z boka na bok a neustále myslel na matku: „Čože si ty, mati moja, sama počneš...“ a v duchu videl stareňku, ako tiež nespí, lebo sa oňho strachuje.

„Dreva už niet narúbaného, i krave bude treba hodiť sena,“ premýšľal Vojtek a začal si obúvať krpce...

„Ech, zájdem domov, porobím, čo treba, a do obeda sa ešte stihnem vrátiť aj dva razy,“ myslel si Vojtek. A ako myslel, tak aj spravil. Vstal, vyšiel zo šopy a dal sa rovno cez hory a vrchy domov.

Prišiel potme, potichučky. Nasekal raždia, nakřmil kravu. Nazrel do izbietky, či matka spí, a hneď sa pobral nazad, iba čo úchytkom

MAMIN DEŇ | Grigore Vieru

*Púčik snežienky som našiel,
sotva rozvítý.*

*Zanesiem ho mamke našej,
tvojej nájdi ty.*

*Mamička ma zas a zasa
k sebe túlila.*

*Od jej tepla snežienka sa
krásne rozvila.*

Preložil
J. Turan

LIST MATKE | Vladimír Reisel

*Nikdy som nepočítal tvoje vrásky,
nikdy som nepocítil tvrdosť tvojich dlaní.
Červené slnko tvojej lásky
ma zobúdzalo na sítaní.*

*Dnes začnem rátať všetky tvoje vrásky
a stokrát zmeriam tvrdosť tvojich dlaní.
Červené slnko mojej lásky
bude ťa budíť na sítaní.*

Shorúčkovitou túžbou si Ivko predstavil mat pri veľkom koryte, brhliacu bielizeň na polozodratej valche — bielu, ukonanú. Taká bola jeho mať... Obetovala svoje dni v robote za deti a svoje noci v starostiach o ne. Áno, milovala ich jeho mať, keď im vedela priniesť toľkoto obetí a odrobiť na nich toľko dní roboty, a Ivko teraz prvý raz v živote si bol istý, že ju má rád. Teraz si už vedel predstaviť, ako jeho mať stratila reč v ustavičnej robote a silu prezradiť im, že ich má rada... Celú, celú tú jej nepochopiteľnú bytosť teraz jasne chápal a tisíc svojich nevďačných myšlienok o nej z minulosti odvolával. A keď mu prišlo na um, ako ju dochytil plačúcu, keď všetci spali, do myšlienok sa mu natískalo neodolateľné presvedčenie, že takto plakávala pre neho, pretože ju nechápal, a schytil ho mocný krč plaču.

Ján Bodenek Ivkova Biela mať (úryvok)

hrnček mlieka vypil. Cesta bola ďaleká. Keď sa vrátil do Javoriny, ľahol si, ale ešte dobre ani oči nezažmúril, už bolo treba vstávať do roboty.

Robil Vojtek, robil, činil sa, ako vládca, a v noci sa vybral opäť domov. Zasa porobil matke všetko, čo bolo treba, a vrátil sa do Javoriny. A tak to šlo deň za dňom. Starenka zavše ráno vstala a potešila sa: „Vojtek tu bol! A iba čo mliečka chlipol, ani zahryznúť si nestačil, neborák!“

Lenže Vojtek, čo málo jedol a ešte menej spával, začal blednúť a nevládca robiť ťažkú robotu. Videl to kováč Gadeja, čo robil spolu s ním, a hovoril:

„Obracaj sa, Vojtek, rezkejšie, lebo príde šafár a dá ťa do basy!“

Vojtek bol zo dňa na deň slabší. Gadeja bol chlap mocný i dobrý, nuž zavše prihodil zo svojho nakovaného železa na Vojtekovu kôpku, a tak mu pomáhal... Jedného dňa ho však pri tom pristihol sliediaci šafár. Gadejovi dal vyťať dvadsaťpäť palíc a biedneho Vojteka kázal na tri dni prikovať do basy.

Chudák Vojtek, ledva stál na nohách. Zaiste by bol aj odpadol, lenže basa bola úzka, nemohol sa v nej ani pohnúť a železá sa vrezávali do rúk, až mu krv na krpce stekala.

Tak prešiel deň aj noc a začal ho moriť hlad.

Prešiel druhý deň a druhá noc a začal ho moriť smäd.

A rany na rukách štípali, pálili, akoby ho bodali žeravými ihlami. Ľudia by mu ukradomky podali čo-to do vysušených úst, ale báli sa šafára. A tak sa Vojtek trápil, sužoval a vo svojom veľkom bóli myslel ešte aj na matku.

Aj starkej bolo všelijako okolo srdca. Ráno vidí, že mlieko je nevypité, chlebič nezjedný... Vojtek nebol doma!

Čakala starenka druhý deň a druhú noc a syn opäť neprišiel.

„Čože sa mu len prihodilo? Zaiste och-

rel... Možno leží,“ myslela si, „hádam ho suší horúčka a nemá mu kto ani len vody podať...“

Na tretie ráno naliala starká do krčiazka mlieka a pobrala sa za synom. Ťažko sa jej šlo, chuderke, ledva prekladala ubolené nohy. Zadychčala sa, často musela odpočívať, ale myšlienka, že sa synovi prihodilo niečo zlého, jej opäť vlievala sily na ďalšie krôčiky.

Tak šla z kroka na krok cez tmavé husté lesy a dávala pozor, aby sa jej z mlieka nevyliala ani kvapôčka.

Keď došla do Javoriny, bol už večer.

Mesiac svietil na strmé bralo Muráňa, na hole, lesy i malé pričupené drevenice.

Ide starká, ide, posledné sily vkladá do každého krôčika, a zrazu začuje tichý ston. Obzrie sa po hlase a vidí klietku z hrubých brvien a v nej prikovaného človeka. Položí krčah, pristúpi bojzливо bližšie a zalomí rukami:

„Vojtek! Dieťa moje!“

Objala mu hlavu, bozkáva ho. Lanovou sukňou utiera slzy synovi i sebe a šepká:

„Mliečka som ti priniesla, hen — aha... v krčiazku... Priložím ti k ústam, napiješ sa...“

Ale šafár, čo neustále sliedil po osade, videl, ako mu podáva krčah. Pribehol a zreval:

„Táák? Pre najjasnejšieho pána grófa sa mu robiť nechce, a ty ho budeš kŕmiť? Marš! Marš, žobráčka akási!“

Korbáčom šľahol starenku cez vráskavú tvár. Biedna matka sa zapotácala, neudržala sa na starých nohách, spadla. A šafár ju ďalej šľahal korbáčom hlava-nehlava. Nedbal, že leží na zemi bez pohybu, len bil a bil...

Darmo trhal Vojtek okovami, až mu žily rezalo, železá nepopustili. A šafár bil, kým ho ruka nezbolela, potom odišiel.

Starenka zostala na zemi, bez hlasu, bez pohybu.

Pribehli ľudia, obzerali ju, bola mŕtva...

„Nežije! Nežije už,“ šepkali si ženy s hrôzou a akýsi stavec potichu dodal:

„Srdce jej puklo...“

Vojtek horko zaplakal, zakvílil. Vtedy pribehol mocný kováč Gadeja so svojim ťažkým, sedemdesiatfuntovým mlatom, a odbil okovy z Vojtekových rúk.

Syn sa hodil na mŕtvu matku, objímal ju svojimi rozboľavenými rukami. Potom vstal, slovka nepovedal a, potácajúc sa od slabosti i bóľu, odišiel do tmavého lesa... Vraj sa pridá k hŕnym chlapcom.

Gadeja sa oháňal ťažkým mlatom ďalej, búsil do klietok, až ich rozbil na márne kusy.

Ráno vyšiel šafár, pozerá, klietok nikde, iba íver na ívere. Hneď vedel, čia to bola robota, lebo Gadeja bol široko-ďaleko najmocnejším kováčom. Rozkázal preto pandúrom, aby Gadeju s celou rodinou i s malými deťmi vyhodili z panskej drevenice von, pod holé nebo. Žena nariekala, deti plakali, nebolo však pomoci.

Bol by vraj i Gadeja pošiel za Vojtekom zbíjať, ale mal kôpu detí, nechcel ich samotné vo svete zanechať. Odišiel preto slúžiť do Lubietovského zámku. No i po rokoch, keď si ľudia na neho spomenuli, zanôtli: „Basy grófske, basy, už vám prešli časy...“

NOŽÍK-RYBKKA

Jozef Pavlovič

*Mal som nožík-rybku,
nemal srdca štipku.*

*Využil, že na vrecku
bola malá dierka,
cez tú dierku vyskočil
rovno do jazierka.*

*Veľmi, veľmi chýba mi,
a on si tam, lapaj jeden,
pláva medzi rybami.*

*Mal som nožík-rybku,
dostal z vody chrípku.*

*Teraz na dne hrdzavie...
Mňa pripravil o nožík
a sám seba o zdravie.*

FIALKA

Rudolf Dobiáš

*Spod trávičky kuká,
včelám medík núka:
„Na, včelička, med.
Mám ho plný kvet.”*

Múdrost' prírody

VINCĚNT ŠIKULA

Jedného dňa vojde mama do kuchyne a prinesie v rukách húsatko. Ukazuje ho otcovi a mne a všetci traja máme ohromnú radosť. Otec odchádza so zlepšenou náladou na dvor, ja sa naďalej krútim okolo mamy. Zabalila húsatko do bielej handry a opatrne ho položila do prúteného košíka. Ja by som ho však najradšej položil na dlážku a vydržal by som sa naň dívať trebárs celú hodinu. Mama vraví, že by mu bolo zima.

„Koľko budeme mať húseniec?“ opýtam sa mamy.

„Desať alebo jedenásť.“

„To je dobre. Budem ich chodiť pásť.“

„Len aby sa ti chcelo!“ povie mama.

„Chce sa mi,“ poviem ja.

„Teraz sa ti chce, potom sa ti nebude.“

„Ba bude.“

„Uvidíme,“ povie mama a chce odísť do izby.

„Mama, a nebude húsatkám zima?“ opýtam sa jej.

„Nebude. Však vidíš, že som aj toto zabalila do handry.“

„Ale potom. Potom či im nebude zima.“

„Kedy potom?“

„Potom, keď ich vyženieme na pašu.“

„Nebude. Veď je už jar.“

Naozaj! Človek sa túla po vonku, cíti, že je už teplo, a aj tak chvíľami zabudne, že je už naozaj jar. A tu sa ti odrazu objaví húsatko. Nikto ho nevolal a ono sa objaví, ani čoby nám chcelo jar samo od seba pripomenúť.

„Mama! Ako môže vedieť húsatko, že je už jar?“

„Nemôže vedieť,“ odpovedá mama.

„Ale vie.“

„Nevie.“

„Prečo teda neprišlo skôr?“

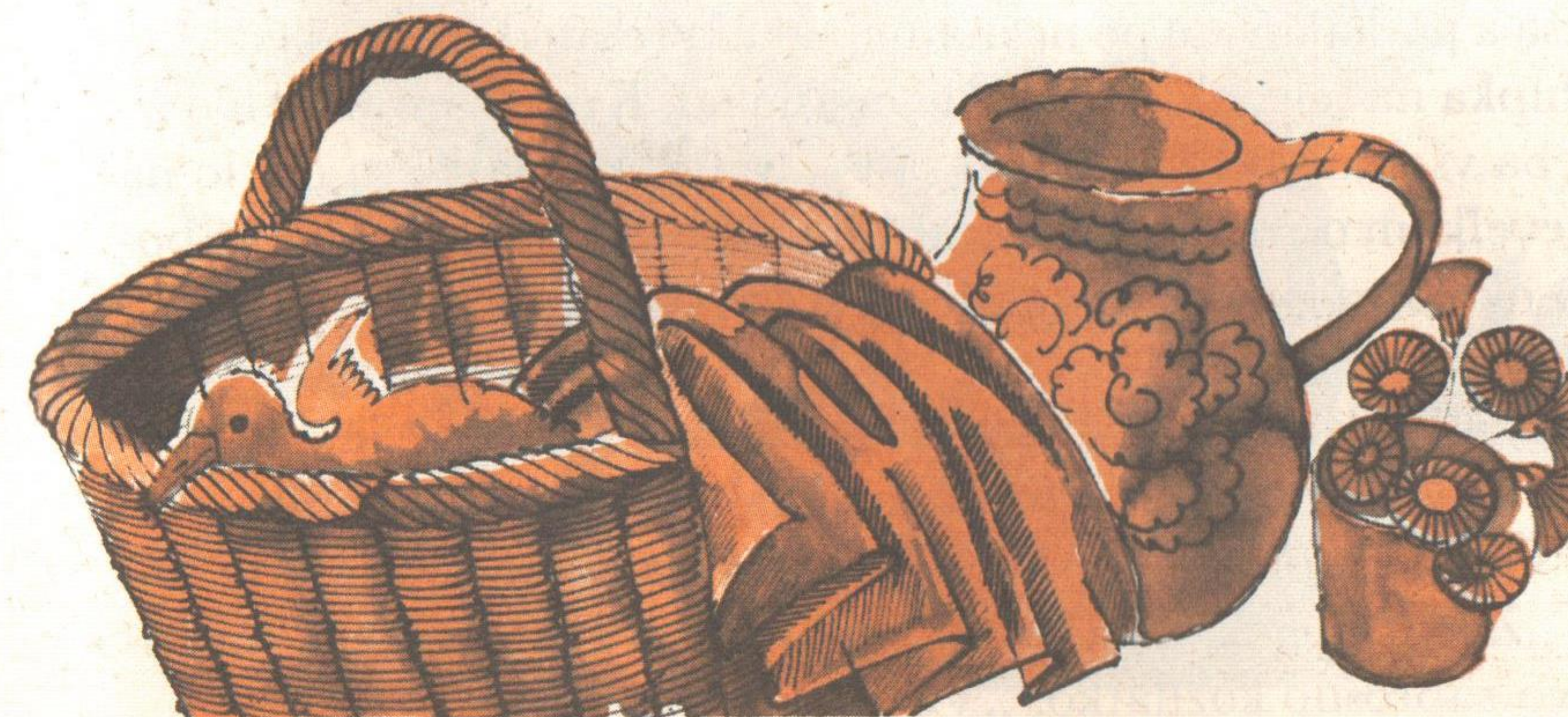
„Nemohlo prísť. Keby bolo prišlo skôr, bolo by mu naozaj zima.“

„Tak predsa vedelo. Alebo aspoň hus muse-la vedieť.“

„Ani hus nevedela. Ale ak chceš, zamysli sa nad tým. Húsatko je súčasťou prírody, tak ako tráva, stromy a vôbec všetko. Ak ho niekto zavolá, tak to bola príroda sama.“

„Naozaj?“

„Naozaj. Príroda je veľmi múdra.“

MORZEOVKA

Václav Čtvertek

„Morseova abeceda je dôležitá vec,“ povedal na schôdzke náš oddielový vedúci. „Musia ju vedieť telegrafisti, námorníci, rádioamatéri, letci a všetci vojaci.“

Začali sme sa učiť morzeovku. Ostatným to išlo celkom dobre. Len mne a Karolovi sa bodky a čiarky volajako nezapáčili. A keď sa niekomu niečo nepáči, ťažko sa to učí. Postážovali sme sa vedúcemu.

„Chlapci, to sa musí inak. Predstavte si, že ste napríklad cestovatelia, ktorí sa stratili v lese. Alebo námorníci na rozbúrenom mori. Vysielacku máte ešte v poriadku...“

Nenechali sme ho ani dopovedať. Hneď po schôdzke sme šli do našej záhrady. Ja som sa vtiahol do malinčia a bol som stratená expedícia. Karol si sadol na schody pred domom a bol záchranná výprava, ktorá ma hľadá. Mali sme len jednu píšťalku. Stále sme museli jeden za druhým behať a požičiavať si ju. Nebola to nijaká hra. Karol mrmlal:

„Stále viem, že si obyčajný Tóno, a nie námorník na lodi, ktorej hrozí stroskotanie.“ Ani ja som si nevedel predstaviť Karola ako letca, ktorý ma v poslednej chvíli objaví na širom mori. Videl som iba obyčajného Karola, ako ma hľadá po záhrade a píska na píšťalke.

Ostatní z oddielu už ovládali skoro celú morseovu abecedu. Ja s Karolom nie a nie sa ju naučiť.

Ale naša susedka Krobová nechala raz otvorené dvere do bytu i do kuchyne. Náhodou sme šli okolo. Pri stole stál sused a čistil si blúzu uniformy. On je príslušníkom VB. Za ním na plynovom sporáku stál hrniec. Nebol to obyčajný hrniec. Na pokrievke mal píšťalku. Valila sa z nej para a hrniec píska.

Spýtal som sa Karola:

„Vieš, čo je to?“

„Hrniec, čo píska, keď sa varí mäso alebo polievka.“

„Veru nie, je to loď s parnou píšťalou.“

Karol chvíľu rozmýšľal a potom povedal, že by to naozaj mohla byť loď s píšťalou.

Ostatní z oddielu už vedeli celú morzeovku. My s Karolom sme sa ešte stále nevyznali v bodkách a čiarkach. Zdalo sa nám, že si o nás už celý oddiel myslí, že sme hlúpi. Tak som sa hneď na druhý deň vybral do Krobov. Sused nebol doma, a tak nik nezbadal, že cigánim, keď som pani susedke povedal:

„Mamička prosí, či by ste jej nepožičali pískací hrniec.“

Dostal som hrniec a rozbehol som sa s ním až na koniec záhrady. Tam už čakal Karol. Urobili sme oheň a nad oheň sme zavesili hrniec s trochou vody.

Keď už mal začať písať, odišiel Karol za dom.

Píšťalka na hrnci vyzerala ako ozajstná lodná píšťala. Hrniec bol lodný kotol a ja som bol naozajstný námorník, ktorý každú chvíľu stroskotá. Karol bol ozajstný letec a čakal na pevnine, kedy začnem volať o pomoc.

Píšťalka tichúčko zapískala a ja som začal stroskotávať. K dierke, ktorou prúdila para, som začal prikladať ostrie noža. Píšťala písala čiarky a bodky. Vždy tri čiarky a zas tri bodky. Bol som sám na širom mori a privolával pomoc. Vyslal som SOS a oznámil, že prepínam na príjem. More pusté a odnikiaľ ani len hláska. Znova som volal a volal.

Až po dlhej chvíli sa odkiaľsi zďaleka ozvala odpoveď. Najprv som nerozumel. Do mojej lode už vnikala voda cez všetky palubné otvory. A ako mi bubnovala v ušiach morzeovka, už to neboli len bodky a čiarky. Počul som písmená a slová: hláste polohu.

Ako vtáci zachránili kozliatko

SERGEJ MICHALKOV

Žilo raz obyčajné kozliatko. Bolo malé, ale tvrdohlavé. Všetko chcelo robiť podľa svojho. Raz si zmyslelo, že pôjde na prechádzku trochu ďalej od domu.

„Nechod ďaleko,“ varovala ho matka. „Zbierajú sa oblaky. Bude búrka.“

„Nijaká búrka nebude,“ odvetilo kozliatko a odsťakalo po chodníku do lesa.

Les bol tmavý a o chvíľu ešte viac stemnel. Prudký vietor ohýbal vrcholce vysokých borovíc. Veľký čierny mrak visel nad lesom. Zrazu preťal oblohu oslepujúci blesk a vzápätí zaburácal ohlušujúci hrom.

Kozliatko od strachu zabudlo, čie je a pustilo sa do behu. Zdalo sa mu, že ho hrom a blesk neustále prenasledujú, tak často sa blýskalo a hrmelo. Nakoniec sa veľký čierny mrak roztrhol a spustil sa hrozitánsky dážď. Celé prúdy chladnej vody valili sa na kozliatko, ktoré len utekalo a utekalo. Už vybehlo z lesa a poskakovalo po neznámej lúke. Premoklo do posledného chĺpka na tele, ale dážď stále neutíchal. Keď už mrak vylial zo seba všetku vodu a obloha sa vyjasnila, kozliatko sa ocitlo na neveľkom ostrovčeku uprostred ozajstného jazera. Všetko bolo okolo zatopené. Len kde-tu trčali z vody vrcholce kríkov. Brehy boli ďaleko.

Kozliatko nevedelo plávať. Nezostávalo mu nič iné, len čakať na záchranu. Učupilo sa a čakalo, trasúc sa od zimy.

Onedlho plávalo okolo ostrovčeka na loďke prasiatka.

„Zachráň ma, Krochakajko! Odvez ma z ostrovčeka,“ úpenlivo zaprosilo kozliatko. „Vezmi ma so sebou.“

„Mám málo miesta,“ zakrochkalo prasiatko a hojdajúc sa na vlnách, preplávalo popri ostrovčeku.

„Že sa nehanbíš! Hapčí! Hapčí!“ dva razy kýchlo kozliatko, ktoré ešte nestačilo uschnúť, ale už stihlo prechladnúť.

Práve vtedy sa objavili na brehu lesní zbojníci, krvilačný vlk s vlčicou. Vietor zavial do ich zbojnickeho brlohu zápach mokrej kozľacej srsti a ten ich priviedol na kraj lesa. Prvé, čo uvideli, bolo veľké jazero a uprostred neho na ostrovčeku malé kozliatko.

„Dávno sme si už nepochutnali na čerstvej kozľacine,“ zavrčal starý vlk.

„Lákavá pochúťka,“ oblizla sa vlčica.

„Ako by sme sa k nej dostali?“ mudroval vlk.

„Mohli by sme i preplávať. Ale nerád sa kúpem pred obedom.“

„Vráťme sa rýchlo do brlohu a poraďme sa s bratmi,“ povedala vlčica. „Kozliatko nám neujde, voda tak skoro neopadne.“

Dlho nerozmýšľali a zmizli v kroví. Kozliatko sedelo na ostrovčeku a nič netušilo.

„Vari tu len neprídem o život,“ húpalo a s nádejou pozeralo na všetky strany. „O chvíľu bude noc a mne nikto neprichádza na pomoc.“

„Kvá, kvá,“ ozvalo sa mu zrazu nad hlavou. Kozliatko zdvihlo hlavu a zbadalo divú kačku Kvakotačku.

„Kvá, čo ty tu robíš?“ divila sa Kvakotačka a opisovala kruh nad ostrovčekom.

Prepol som na vysielanie. Stroskotal som pri Bradlových útesoch.

Signály, ktoré ku mne prichádzali cez more, sa ozývali stále hlasnejšie a hlasnejšie: Vydržte.

Všetko som rozumel a všetko som vedel morzeovkou povedať svojmu záchrancovi, ktorý sa blížil.

Vtom spoza malinčia vykročil sused. Bol v uniforme. Píšťalku držal ešte v ústach.

Už som nebol námorník. Bol som zase obyčajný Tóno. Dival som sa na susedov pískajúci hrniec, zavesený nad ohňom, a na suseda Kroba, ktorý povedal:

„Zahaste oheň pod kotlami a rýchlo opusíte palubu.“

Keď som u Krobov dával hrniec späť na sporák, ešte troška pískal. Susedka Krobová krútila hlavou.

„Prosím ťa, čo v ňom mamička varila?“

„Morzeovku,“ zasmial sa sused.

Susedka nechápavo pokrútila hlavou. Ale my chlapi sme si rozumeli. Vyzliekol si uniformu a spolu sme vyšli pred dom. Tam sme stretli Karola. Nemohol ma prísť zachrániť, lebo ho mamička poslala po staré rožky na strúhanku. Sused mu požičal píšťalku, tú ozajstnú, čo nosí sám do služby. Karol si ju môže nechať tak dlho, kým sa tiež poriadne nenaučí morzeovku.

Prel. Hana Suchá

Najkrajšia

V. Bachrevskij

Porozprávam ti o krásavici najkrajšej, najlepšej, najdokonalejšej a najnežnejšej. Nebýva za morom, ani v zámku, ani v rozprávke. Nie je čarodějnice, princezná, ani Popoluška. Ak ju chceš uvidieť, musíš byť pozorný a trpezlivý.

Raz tvoja staršia sestra vysloví tajomné slová: „Školský ples“. Len čo ich začuješ, zbystrí sluch a čakaj.

Príde večer. Ako dažďová kvapka zachvie sa na oblohe prvá hviezda. Keď ju uvidíš, otvor dvere do izby.

Privítajú ťa dve slniečka. Pozerajú sa do zrkadla. Veselé, tajuplné, akoby ti práve chceli dať darček, na ktorý si sa tešil celý rok.

Tie dve slniečka, to sú oči krásavice. Uvidí ťa, stiahne obočie a obe slniečka sa stratia za dlhými riasami ako v nočnom lese. Neboj sa! Zazurčí, zažblnkoce potok — krásavica sa zasmieje. Otočí sa na podpätku a zastane pred tebou.

„Dobrý večer! No a čo?“

Spoznáš ju a povieš:

„Dobrý večer! No a čo?“

„Či nevidíš?“ žalostne odvetilo kozliatko. „Sedím a čakám na pomoc. Plávať neviem, lietať tiež nie a breh je ďaleko.“

„Dobre,“ povedala Kvakotačka. „Buď trpezlivé a čakaj. Pomôžeme ti.“ Po týchto slovách sa vzniesla do výšky a rýchlo zmizla z dohľadu.

Zvesť o tom, že malé kozliatko sa dostalo do nešťastia, sa ako telegrafom rozšírila po okolitých lesoch, poliach a močiaroch.

Neprešla ani hodina a na zelenej lesnej polianke sa zišli všetky dobré zvieratká a vtáky. Priskákali zajace, doterigali sa bobry, prileteli žeriavy. Starenka volavka priviedla aj dva pelikány, ktoré boli u nej na návšteve pred odletom na juh.

Divá kačka Kvakotačka rozpovedala všetkým, v akom nebezpečenstve je kozliatko.

„Musíme mu pomôcť, kým ho nevyňuchajú vlci.“

„Musíme mu pomôcť,“ zborove sa ozvali zajace.

„Ale ako?“ spýtal sa bocian, ktorý práve priletel.

„Musíme postaviť plť a kozliatko previezť,“ navrhli bobry.

Vzápätí sa všetci pustili do práce. Bobry zvalili veľký strom. Za ním druhý, tretí. Zajace čistili kmeň od haluzí. Žeriavy vláčili hotové brvná na breh jazera a tam ich zväzovali.

Keď bola práca v plnom prúde, priletel vrabec.

„Práve som videl kozliatko,“ začvirikal. „Plače, je hladné.“

„Musíme ho nakrmiť,“ zborove povedali zvieratá.

„Ale ako?“ spýtal sa bocian.

Volavka mlčala, len významne pozrela na pelikány. Tie pochopili a mlčky otvorili svoje veľké zobáky. Každý tam mal schovanú poriadnu zásobu čerstvých rýb.

„Kvá! Kozlence nejedia ryby,“ zvolala kačka Kvakotačka.

Pelikány sa pozreli na seba a prehltili ryby. Dva vrtké zajace kamsi zmizli a o chvíľu sa vrátili s plnou náručou mrkvy a niekoľkými hlávkami kapusty.

Pelikány znova otvorili zobáky, naplnili si vaky zeleninou a vzniesli sa do vzduchu.

O niekoľko minút už zhadzovali zásoby k nohám natešeného kozliatka. Potom sa vrátili na breh, kde ostatní dokončovali plť.

Lenže v zbojníckom brlohu tiež nezaháľali. Brúsili nože a v kotle hriali vodu. Traja najpažravejší vlci si sadli na brvná a začali veslovať k ostrovčeku, kde žalostne mečalo kozliatko.

Ešte šťastie, že zbojníkov zbadala sýkorka.

„Rýchlejšie, kamaráti, rýchlejšie!“ štebotala, krúžiac nad bobrami-staviteľmi. „Zbojníci už plávajú k ostrovčeku.“

O chvíľu sa už plť kolísala na vlnách.

Medzitým všetko, čo malo krídla, vyletelo do vzduchu. Najprv žeriavy, za nimi kačka Kvakotačka, potom bocian s volavkou. Nad lesom sa rozvinuli do trojuholníka a zamierili k ostrovčeku.

Zatiaľ zbojníci-vlci veslovali zo všetkých síl.

„Už to nie je ďaleko,“ hovorí jeden. „Nemôže nám ujsť.“

„Teraz ho zdrapneme,“ vrčí druhý.

Lenže zavčasu sa tešili. Nestačili sa ani spamätať, keď sa na nich vrhli vtáci. Ich ostré zobáky sa bolestne zabodávali do vlčích nôh. Zbojníci sa na svojich brvnách nemali kde podieť. A to ešte len potom prileteli pelikány. Leteli pomaly, lebo tentoraz niesli kamene. Celý svoj ťažký náklad zhodili rovno vlkom na hlavu. A to už zbojníci nevydržali. Chytali sa za hlavy, žalostne vyli od bolesti, strácali veslá a padali do vody. Keď si chceli zachrániť kožu, museli plávať späť k brehu.

Plť pristala pri ostrovčeku. Kozliatko, vyobjímalo každého zajaca zvlášť.

Na tretí deň cap a koza prichystali hostinu. Na slávnostný obed pozvali všetkých, ktorí zachraňovali kozliatko. Našli miesto i pre vrabca a sýkorku. Na čestnom mieste sedela divá kačka Kvakotačka.

Neočakávane, bez pozvania, prišlo i prasiatko.

„Kde je moje miesto?“ zakrochkalo ešte na prahu.

„Tu je miesto len pre tých, čo vedia pomôcť priateľovi v nešťastí!“ zdvorilo, ale rozhodne povedal domáci pán.

Tak Krochkajko odišiel s dlhým nosom. A v dome kozliatka sa do neskorej noci ozývali piesne a smiech.

Prel. Kveta Slobodníková

Prvá rozprávka

František Hrubín

*Princeznička na bále
potratila korále.*

*Nahneval sa tatko kráľ,
Kuba k sebe zavolať:*

*„Kubo, Kubo, beda ti,
ak sa s nimi nevrátiš!“*

*Kubo, ten sa nezlakol,
naryl v poli zemiakov.*

*Vysypal ich po sále:
„Tu máte tie korále,*

*väčšie tam už neboli,
zjedli ich aj bez soli.“*

Prel. M. Rúfus

„Nič,“ povie ona, „buď kamarát a prines mi maminu voňavku!“

Potom pôjde na školský ples. Vo dverách sa ešte zastaví, pozrie na teba a poprosí: „Nože mi zaželať veľa šťastia!“

A ty nesmieš byť skúpy. Veď tvoju sestru čaká zázrak. Bola dievčatkom, a stala sa krásavicou, bola školáčkou, ale domov sa vráti ako dospelý človek.

Prel. K. Štvrtecká

MILKA A MÝLKA

Milan Ferko

Boli raz traja malí králi.

Rozumiem — králici.

Nie.

Aha — zajaci.

Nie,

bývali v paláci.

Tak to boli pajáci.

Nemýl ma.

Ja ťa nemilujem.

Kde som prestal?

Hodinu si tu prestál?

Ej, ty, musím začať ešte raz.

Boli raz traja maja traja.

Nemýl sa.

Ja sa nemilujem.

*Ako sa nemiluješ,
keď máš sestru Milu?*

Nemám Milu, ale milú.

Tak choď mýliť ju, nie mňa!

KRISTA BE DOVÁ

Samko Klamko

PIATA KAPITOLA,
v ktorej Samko Klamko zbadá,
že rodičia môžu spraviť
z dieťaťa strašidlo storočia

Len čo sme prešli za cirkusovú ohradu, vybrala mi povrazolezkyňa z úst cumel a krotiteľ prehovoril:

„Pán Sam Klam, zachránili sme vás pred hviezdny výskumom. Iste by vám nebolo príjemné žiť v kletke alebo v laboratóriu. Nás nezaujímajú, či ste prišli z iného plota, alebo z iného sveta. Ak budete rozumný a budete sa tváriť ako naše dieťa, zarobíme na vás kopy peňazí a dáme vám byť a stravu.“

„Môžem byť vaše decko,“ poklonil som sa zdvorilo krotiteľovi aj povrazolezkyňi. „Len mi musíte povedať, ako sa to robí, lebo ja som ešte nikdy nemal rodičov.“

Krotiteľ sa uškrnul a povedal žene: „Vidíš ho? Hneď som ti vravel, že je mazaný všetkými masťami!“ Potom sa obrátil ku mne, struhol smiešnu poklonu a povedal:

„Teda vítam ťa vo svojej slušnej rodine. Klameš ako najsvetovejší kla-

már, a preto nech ťa aj naďalej ostane meno Sam Klam. Ba vlastne, veď si ešte len decko, teda lepšie ťa pristane Samko Klamko. Súhlasíš?“

„Neviem, čo je klamanie, ale ak si želáte, môžem sa volať Samko Klamko.“

„Výborne!“ povedali moji rodičia. Chytili ma každý za jednu ruku a vykročili k dverám cirkusového domčeka, na ktorom visela veľká ceduľa:

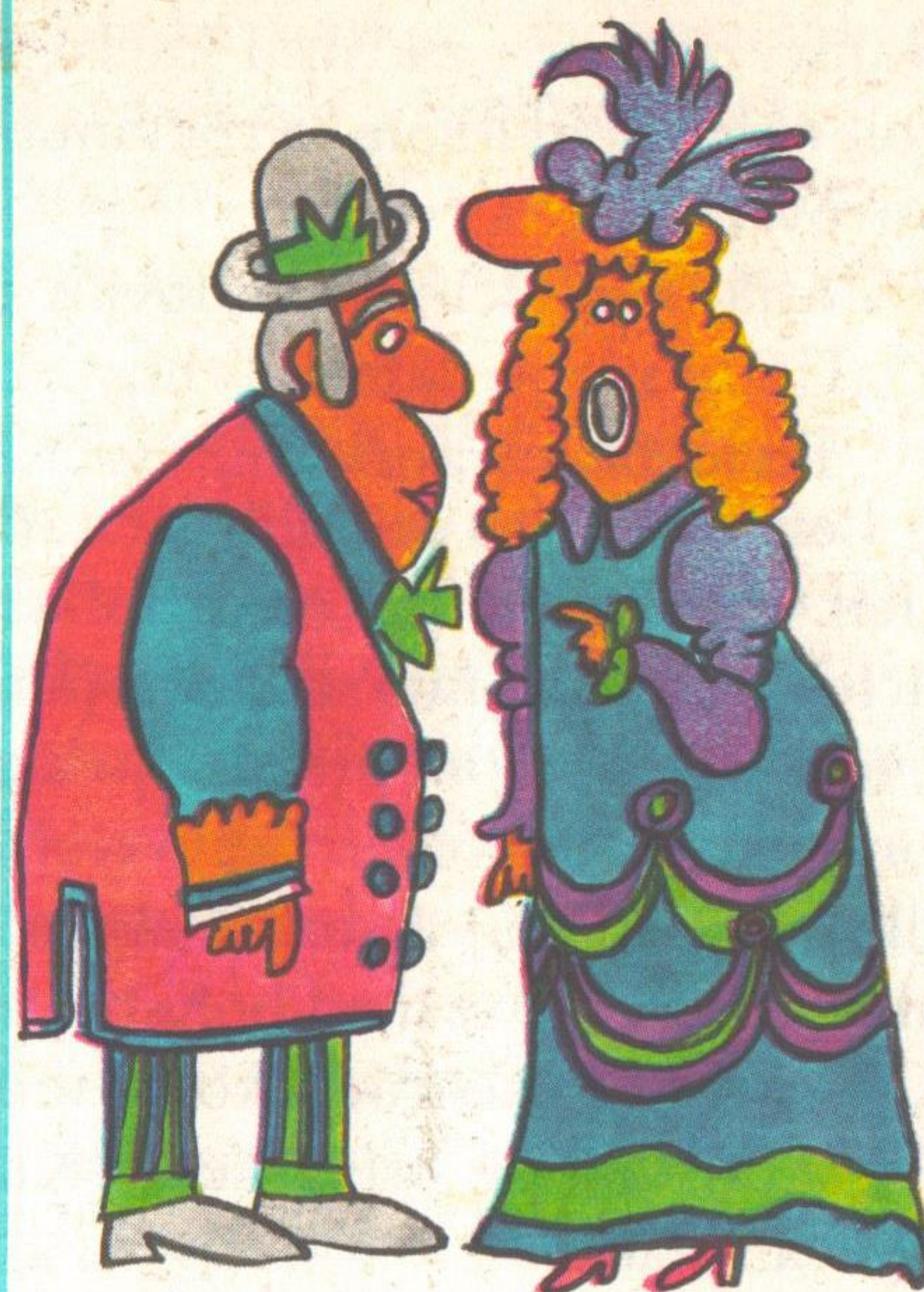
Privítala nás obrovská žena. Mohla vážiť asi dvesto kil. Hlas mala mocný a hneď na nás zahrmla:

„Pán riaditeľ pracuje, nechce byť vyrušovaný!“

Krotiteľ sa úslužne poklonil tej veľkej, pobozkal jej obrovskú ruku a zašvitoril:

„Sladká a milá pani riaditeľová! Nevyrušovali by sme, ale podarilo sa nám ukoristiť nové efektívne číslo!“

Pani riaditeľová obrátila pomaly obe očné gule, potom nimi ešte tro-

cha pokrútila od prekvapenia a odrazu sa zasmiala, ale tak, že celou kanceláriou zavíril horúci víchor. Vidiac, ako sa mi v tom závanе rozčuchorila dlhá brada, zasmiala sa ešte radostnejšie, poklopkala si po hlave a povedala:

„Pimpolo, miláčik, riaditeľ môj, pozri sa na tento smiešny zjav našej súčasnosti!“

Vtedy som zbadal, že na hlave ozrutnej riaditeľovej ženy stojí písací stôl. Za stolom sedel drobný mužíček, pečiatkujúci a podpisujúci akési lajstrá. Na ženino zaklopanie zdvihol hlavu, pozrel na mňa a zasmial sa ako hrdlička:

„To je krása, to je krása!“ vykrikol nadšené. Potom sa obrátil ku krotiteľovi:

„Čo navrhuješ?“

Krotiteľ pozrel smelo na riaditeľku, potom nasmelo na riaditeľovú a povedal:

„Pod menom Samko Klamko ho môžeme ukazovať v šiatri Hrôzy storočia.“

„Pán otec, nechcem, aby ste ma vystavovali. Chcem sa vrátiť na svoj plot.“

„Budeš čušať!“ povedal krotiteľ tentoraz neláskavo. „Si moje decko, a teda budeš poslúchať otca svojho, aj matku svoju.“

ŠIESTA KAPITOLA,
v ktorej sa dozvieme, že zúriť
môže lev, ale aj krotiteľ

Na druhý deň odviezol ma krotiteľ do cirkusového šiatra, posadil na malú stoličku, ohradenú mrežovou kletkou, a povedal:

„Tu budeš sedieť a mlčať. Tvojou povinnosťou je len cmúľať cumel, hrkotať hrkálkou a tváriť sa, že nikoho nevidíš!“

„Ale ja nechcem byť v kletke!“ zaplakal som.

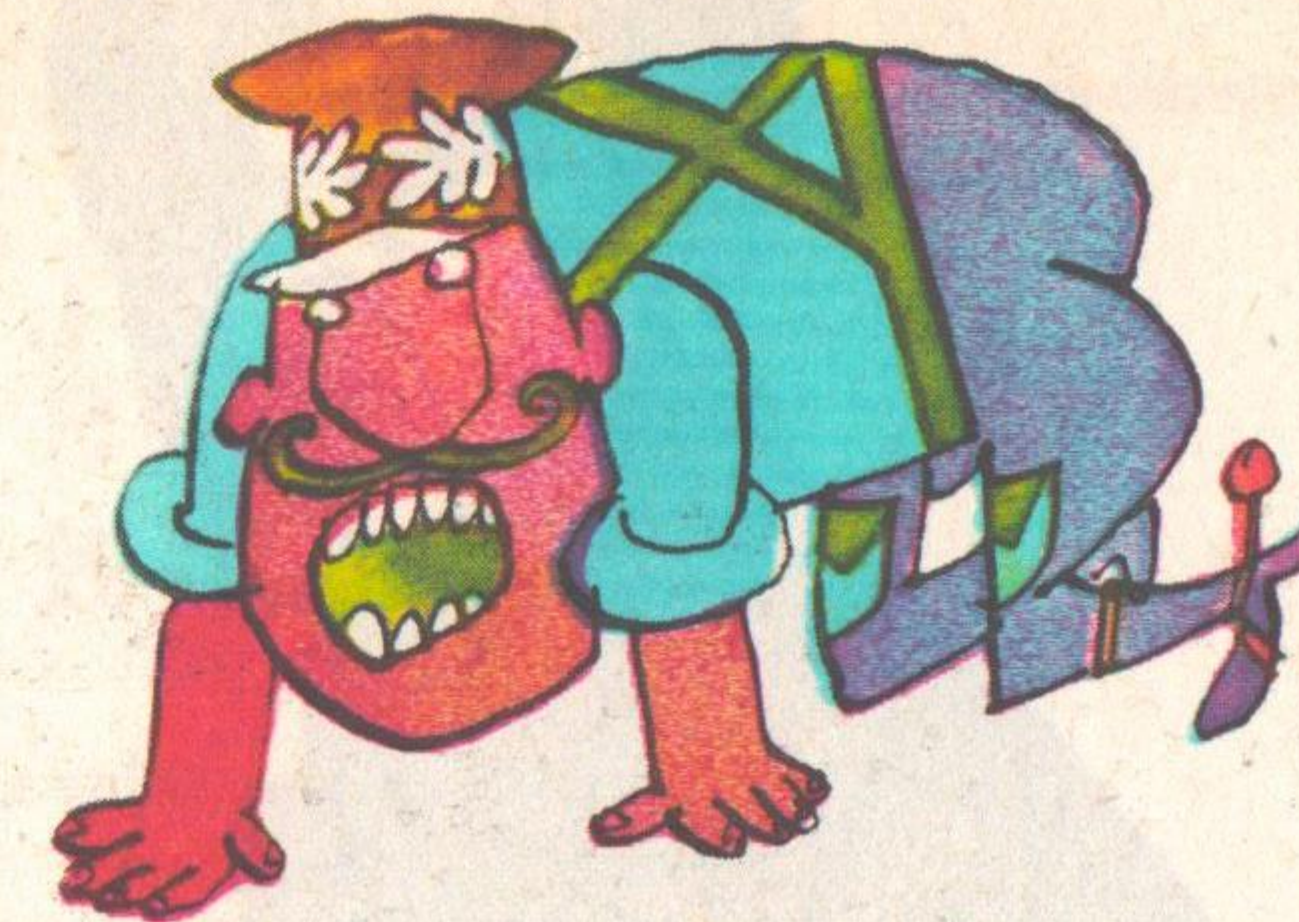
Lenže krotiteľ ma nepočúval. Zamkol kletku a odišiel. Vtedy som si všimol, že pri kletke je lístok:

SAMKO KLAMKO

ZÁZRAČNÝ VÝTVOR
PRÍRODY

SKVELÁ KOMBINÁCIA
DIEŤAŤA A STARCA!

NEPRIBLIŽOVAŤ SA,
NEKRMIŤ!!!

Pred mojou kletkou začali sa potom prechodiť zástupy cirkusových návštevníkov. Obzerali si ma, smiali sa, akísi fafrnkovia hádzali do mňa slivkové kôstky. Báľ som sa pohnúť, ale jedno mi bolo jasné: odtiaľto musím čím skôr zutekať!

Keď sa predstavenie skončilo, prišiel krotiteľ. Potľapkal ma po pleci, zrejme bol spokojný, aký záujem vzbudila medzi návštevníkmi moja postava. Vtedy som po prvý raz bol rád, že mám hlavu a že tá hlava rozmýšľa. Keby som hlavu nemal, bol by som sa zaraz pokúsil o útek a určite by ma hneď aj lapili. No v hlave som si rozmyslel, že bude lepšie, ak nezbudím krotiteľovo podozrenie a budem sa tváriť, že som so všetkým spokojný.

„Bolo to veľmi príjemné predstavenie,“ povedal som. „Nikdy by som nemyslel, že je také príjemné vystupovať v cirkuse ako hrôza storočia!“

Krotiteľova hlava bola zrejme hľupejšia než moja, pretože povedal:

„Som rád, že sa ti nové zamestnanie páči. Keby som bol na tvojom mieste, tiež by sa mi páčilo. Ale teraz už spi!“

Počkal som, kým všetko v cirkuse stíchlo. A keď už nebolo počuť ľudské kroky, len tiché vrčanie spiacich šeliem, rozhodol som sa. Potichúčky som vyšiel z komôrky, prešiel na cirkusové priestranstvo a vtedy mi zišlo na um: veď tie nešťastné zverky v kletkách určite takisto trpia ako ja! Nuž oslobodím nielen seba, ale aj ce-

lý zverinec, nech si každý ide, kam chce.

Tak som aj urobil. Darmo som však presviedčal tigrov a levov, aby vrčali tlmenejšie. Nepočúvli. A tak spolu s vypusteným zverincom vybehli do ulíc aj cirkusoví zamestnanci, ba i požiarnici, trúbiaci na poplach. Malý riaditeľ Pimpolo Pimpolini plakal pred kanceláriou, jeho obrovitá manželka triasla kľetkovými mrežami a môj krotiteľ liezol po štyroch, zavýjal šakalím hlasom a vykrikoval:

„Kde je moje strašidlo storočia? Kde sú moje zvieratá? Kde ja teraz všetko pozbieram, kde ich kúpim za ten svoj mizerný plat?“

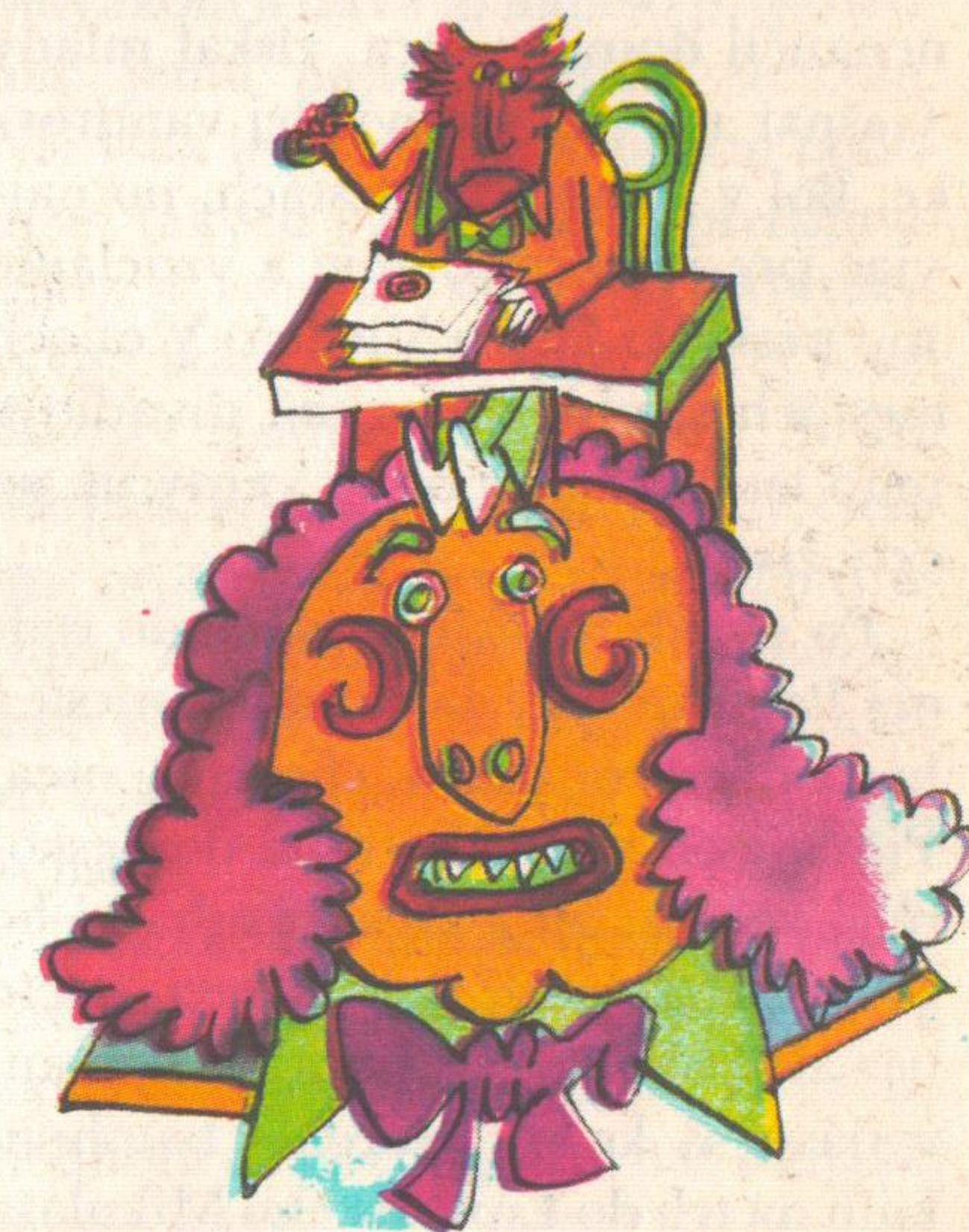
Čupel som v kútiku jednej kletky a počúval krotiteľovo zúrenie. Vtedy mi zišlo na um, že za zvieratá, ktoré som vypustil, dostane možno krotiteľ bitku od riaditeľskej obryne. A to by naozaj nebolo spravodlivé.

Rýchle som teda vbehol do kancelárie, vzal z písacieho stola papier a pero a napísal:

„Zvieratá som vypustil bez vedomia krotiteľa. Som na ceste do Afriky, odkiaľ priveziem nový zverinec. Prídem hneď.“

Samko Klamko.

Pokračovanie

Gašpar Fejérpataky-Belopotocký

(1794—1874)

BUDIL
ZO SNA
HLBOKÉHO

V dejinách slovenskej kultúry nepatrí k mužom najvýznamnejším. Veď nebol takým vynikajúcim básnikom ako Ján Kollár, vedcom ako Pavol Jozef Šafárik, ani takým pribojným politikom ako Ľudovít Štúr. Napriek tomu nemožno si ho z našich kultúrnych dejín odmyslieť, pretože bol jedným z mála, čo vedel myšlienky ľudí uvádzať do života. Bol mostom, ktorý spájala básnikov a vedcov s ľudom.

Sám pochádzal zo zemianskeho rodu, ibaže takého chudobného, že mohol vychodiť len dva ročníky latinskej školy v Kežmarku. Jeho otec nemal dokonca ani toľko peňazí, aby ho dal vyučiť knihárskemu remeslu u skutočného majstra-knihára. Čo sa však nenaučil doma u otca, získal mladý Gašpar na vtedy obvyklej vandrovkke. Bol v mnohých mestách, no najviac pre jeho povolanie a vzdelanie mu poskytla Pešť a Viedeň. V oboch mestách si obľúbil najmä divadlo a tejto láske zostal potom verný už po celý život.

Po dvoch rokoch sa vrátil do rodnej Paludze, aby zastúpil v remesle i hospodárstve ťažko chorého otca. Pracuje od včasného rána do neskorého večera, ale práca s knihami ho teší. Vie, že slúži dobrej veci, preto bez akéhokoľvek ostychu, on zeman, vydáva sa každý utorok s batohom kníh na trh do Liptovského Mikuláša

Gašpar Fejérpataky-Belopotocký podporoval na štúdiách aj chudobných slovenských študentov. Jedným z jeho chránencov bol i mladý Jozef Božetech Klemens, významný slovenský maliar, ktorý Belopotockého namaloval (i náš obrázok je nakreslený podľa jeho obrazu). Keď tento portrét vyšiel tlačou, lip-tovskí zeman ho na svojom zhromaždení v Mikuláši verejne roztrhali. Na túto a ďalšie urážky odpovedal neskôr Fejérpataky tým, že si dal úradne zmeniť meno Fejérpataky na Belopotocký, aby aj takto dokázal, že sa navždy rozišiel s odrodilým zemianstvom.

J. D.

alebo na jarmoky do okolitých mestečiek. V tom čase začína písať i básne, a tak je v jednej osobe spisovateľom, knihviazačom i knihkupcom.

Vďaka nezvyčajnej húževnatosti sa mu práca darí, takže sa môže čoskoro presťahovať do Mikuláša. Tu, v cen-

tre Liptova, rozvinul potom takú národnú činnosť, akú nepoznalo nijaké slovenské mesto. Roku 1829 zriaďuje verejnú požičovňu kníh, do ktorej zakúpil knihy v hodnote päťsto zlatých. Neskôr zakladá Nedeľnú školu, poslaním ktorej bolo odstraňovať negramotnosť dospelých, a Spolok miernosti, zameraný proti alkoholizmu. Jeho najvýznamnejším kultúrnym činom v Mikuláši je však založenie prvého ochotníckeho divadla. Viedol ho sám takmer trinásť rokov a za ten čas uviedol v ňom vyše tridsať slovenských a českých hier.

Belopotockého kultúrna činnosť neobmedzuje sa však len na Liptovský Mikuláš. Roku 1830 vydáva horlivý národný buditeľ prvý ročník svojho obľúbeného Nového i starého vlasteneckého kalendára a týmto činom vstupuje do celoslovenskej kultúry.

Belopotockého kalendár bol určitý predovšetkým pre ľud. Preto jeho redaktor a vydavateľ uverejňuje v ňom články, ktoré šíria osvetu a vzdelanie, ale povzbudzujú i k národnej hrdosti a láske k materskému jazyku. To druhé robia hlavne básne Sama Tomášika, Ľudovíta Štúra, Janka Kráľa, Sama Chalupku, ľudové piesne, povesti a rozprávky o Jánošíkovi. Nový i starý vlastenecký kalendár nahrádzal v tom čase kultúrny časopis pre najširšie vrstvy slovenského obyvateľstva.

V rozvoji slovenského národného hnutia v štyridsiatych rokoch minulého storočia zohrali rozhodujúcu úlohu Slovenské národné noviny. Ľudovít Štúr s príslušníkmi svojej družiny brojil v nich proti feudálnemu útlaku, proti biede slovenského obyvateľstva, uvádzal nimi do života práve vytvorený celoslovenský spisovný jazyk. Všetko toto mohol robiť len zásluhou Gašpara Fejérpatakyho-Belopotockého. Bol to totiž práve on, čo sa zaručil Ľudovítovi Štúrovi takmer celým svojím majetkom na sumu 4000

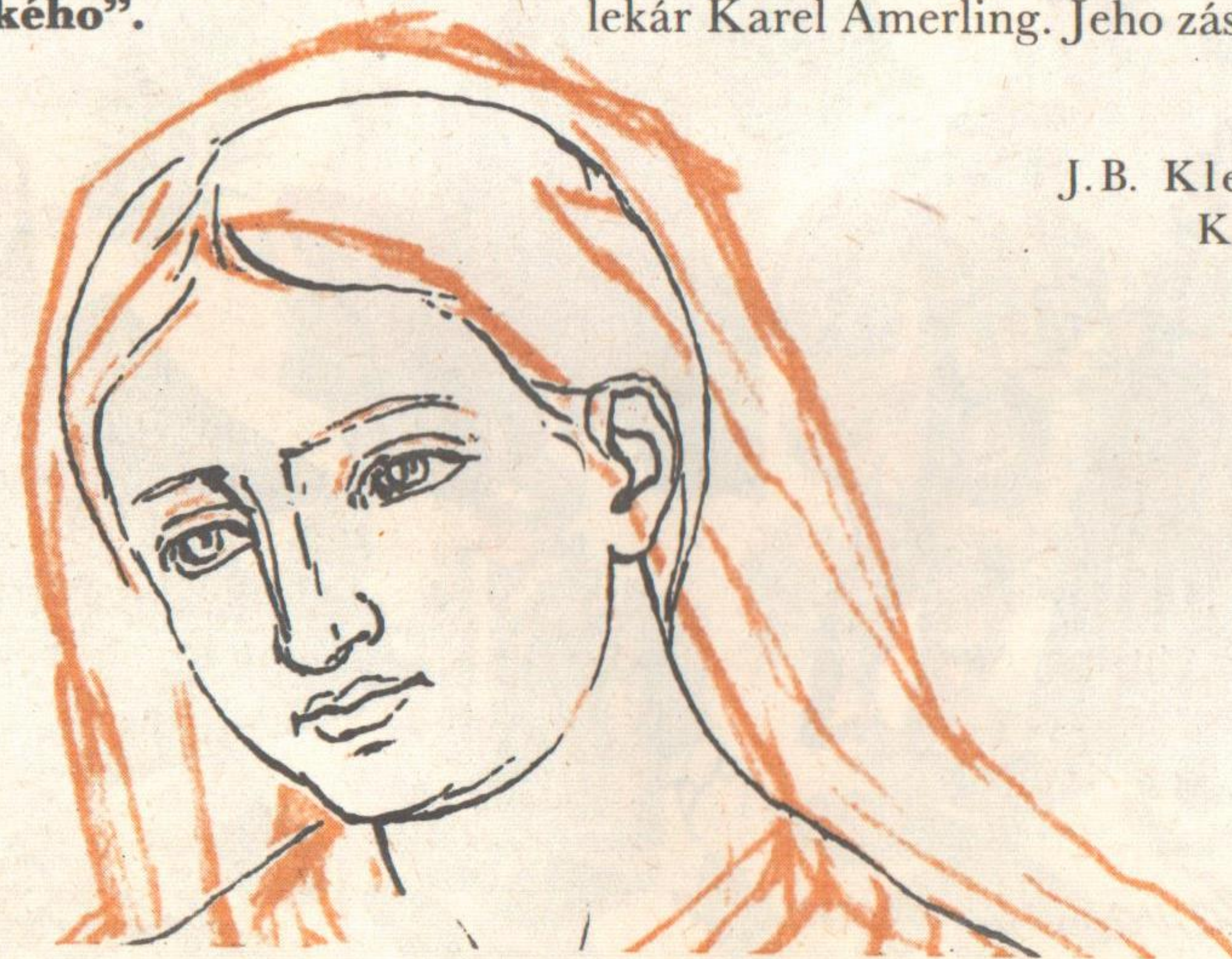
zlatých, ktorá bola potrebná na povolenie novín.

Národnobuditeľská činnosť Belopotockého nebola však sprevádzaná priazňou a porozumením jeho okolia. Odnárodnení mikulášski zeman ju považovali za nebezpečnú a škodlivú a kde len mohli, tam Belopotockému ubližovali. Rozbúrali mu rozostavanú budovu tlačiarne a jeho samého neľudsky zbili, pretože sa nechcel zrieknuť ďalšieho vydávania slovenských kníh. Najväčšie utrpenie mu však pripravili roku 1849, keď ho ako pansláva uvrhli do väzenia a chceli popraviť.

Vyčerpaný celoživotnými útrapami utiahol sa Belopotocký na starosť z verejného života. Žil samotársky, ale o slovenské knihy sa nikdy neprestal zaujímať. Jednu z nich mal v rukách ešte aj vtedy, keď umieral.

Ján Donoval

Gašpar Fejérpataky-Belopotocký bol aj známym zberateľom lip-tovských ľudových piesní. Časť z nich uverejnil Ján Kollár vo svojich Národných spievankách. Kollár si Belopotockého neobyčajne vážil. Zvečnil ho dokonca v druhom vydaní slávnej básnickej skladby Slávy dcera, nazvúc ho mužom, „jenž svou probudil snahou Tatry ze sna hlubokého“.

J. B. Klemens
Kresba

Jozef Božetech Klemens

(1819—1883)

MALIAR
ŠTÚROVCOV

Slovenskú kultúru nevytvárali v minulosti len spisovatelia. O jej rozvoj sa zaslúžili aj hudobníci, sochári a maliari. Medzi tých, čo jej zasvätili celý život, patrí aj maliar Jozef Božetech Klemens.

Na výtvarné štúdiá do Prahy neprišiel ani s peniazmi, ani s dostatočným vzdelaním. Do školy ho preto prijímajú iba podmienčne. Už po roku sa však mladý Klemens, ktorý udivuje profesorov nezvyčajnou horlivosťou a veľkým talentom, stáva riadnym žiakom výtvarnej akadémie. Ako nejedného slovenského študenta i jeho sa ujal známy český spisovateľ a lekár Karel Amerling. Jeho zásluhou

sa Klemens zoznamuje s predstaviteľmi pokrokového pražského vedeckého a kultúrneho života a vďaka jemu sa mladý umelec rozhodne študovať i prírodné vedy. A tak po šiestich rokoch nezískava syn chudobného lip-tovského sedlára len titul akademického maliara, ale stáva sa učiteľom prírodovedných predmetov. Svojou druhou záľubou sa zaoberá potom po celý život. A to tak úspešne, že ho dokonca Maďarská akadémia vied v Budapešti a cisársky geologický ústav vo Viedni menujú za svojho člena.

Návrat na Slovensko nepôsobí na Klemensovu tvorbu šťastne. Maliar, ktorý v Prahe upozornil na seba podobizňami českých národných buditeľov, nemôže v prostredí, ktoré nie je naklonené umeniu, vyjadrovať svoje umelecké cítenie, ale musí sa predovšetkým starať o chlieb pre svoju početnú rodinu. Odkázaný na objednávky maľuje preto oltárne obrazy pre kostoly na Pohroní, ale aj na Orave, Spiši a v Šariši. Okrem toho učí kreslenie a niektoré prírodovedné predmety v Žiline a v Banskej Bystrici. Ale ani ťažké životné podmienky nedokážu v ňom uhasiť iskierku národného povedomia, ktorú v ňom vznietilo pražské prostredie. Cíti sa Slovákom a dáva to najavo prostriedkom jemu najvlastnejším: štetcom. Nie však len ním. Lebo okrem podobizní takých významných predstaviteľov a tvorcov slovenskej kultúry, akými boli Ľudovít Štúr, Karol Kuzmány, Andrej Sládkovič, Štefan Moyses, Klemens neváha ani občiansky protestovať proti národnému útlaku. Podpisuje povestné Memorandum slovenského národa a je jedným zo zakladajúcich členov Matice slovenskej.

Tak ako väčšina slovenských umelcov zomrel v biede. Svojmu národu zanechal však bohatstvo, ktorého hodnotu nemožno prirovnať k nijakej sume peňazí.

Milan Hudec

ktoré lieky. Kláštor pod Znievom bol strediskom turčianskych olejkárov. Z dediniek Lazany, Slovany, Valča, Vrúcko, Sovecove, Ondrášová sa olejkári rozhodili do celého sveta.

Poberali sa v pestrom obleku, s palicou v ruke a drevenou skrinkou na chrbte. Slovenskí olejkári boli známi v celej Európe. Poznali ich v Rusku, Poľsku, Francúzsku, Holandsku i na Balkáne. Prenikli do Turecka, na Sibir, do Perzie, ba i do Číny! Vo Francúzsku bola chýrna rozmarínová vodička známa pod latinským menom „aqua reginae Hungariae“ — voda uhorskej kráľovnej. Bol to rozriedený lieh, v ktorom sa močili ratoliestky rozmarínu. Olejkári najčastejšie cestovali po svete pešky, ale mnohí na koni alebo na voze. Niektorí mali so sebou učňa alebo tovariša, ktorí sa jednak zaúčali do olejkárskeho remesla, jednak majstrovi „doktorovi“ pomáhali. Olejkári boli skúsení ľudia, každý z nich ovládal i niekoľko cudzích rečí.

Neliečili len choroby. Mali lieky aj proti žiaľu, smútku, pre povzbudenie veselosti, proti starobe... Nepomáhali len ľuďom, liečili aj zvieratá. Boli to akísi vandrujúci lekári, zverolekári i lekárnici v jednej osobe.

Lenže niet na svete vecí, ktorú by človek nezneužil. Tak to bolo aj s olejkármi a ich liekmi. Mnohí predávali nielen neúčinné lieky, ale dokonca i nebezpečné prípravky, ktoré mohli chorobu zhoršiť, ba aj človeka zabiť. Boli takí, čo predávali i jedy. Niektorí sa uchýľovali k všelijakým mágiám. Čarili, zažehnávali, vyhánali zlých duchov, marili čary a porobeniny stríg a strigôňov. Preto ne jeden olejkár nosil so sebou rozličné figúrky z vosku ale-

bo dreva. Z kôry istého stromu vystrúhali ľudskú ruku, takzvanú Jánovu, a ukazovali ju chórým, dotýkali sa ňou rán a boľavých miest, pritom obyčajne hovorili všelijaké zarietkačky, nezmyselné riekanky a veršičky.

KEDY BUDE SÚDNY DEŇ?

Drotári, sklenári, handrári, hrnčiari aj turčianski olejkári a šafraníci naveky blúdili svetom. Veľmi zriedka sa poschodili vospolok doma. Vždy ktosi chýbal. I hovorilo sa, že súdny deň bude vtedy, keď sa vrah všetci olejkári a šafraníci zídu. Alebolo to ako v onom prísloví: Na svätého Dindy, čo nebude nikdy.

J. H.

Lenže lekárska veda postupovala milovými krokmi. Na vysokých školách študovali aj lekári. Niektorí z nich boli naozaj slávni. Iste poznáte meno slovenského doktora Jána Jesénia, Turčana, vedca svetového mena. Títo lekári sa už nespoliehali na staromódne liečenie. Rok čo rok pribúdali nové objavy, nachodili sa nové a nové lieky.

A tak v druhej polovici osemnásteho storočia začala činnosť olejkárov. Roku 1792 mohli už len niektorí skúsení olejkári predávať lieky a liečiť. Dostali dokonca do rúk aj príručku — Knížička olejkárska, ktorá úžitok niektorých zvláštnych olejov popisuje.

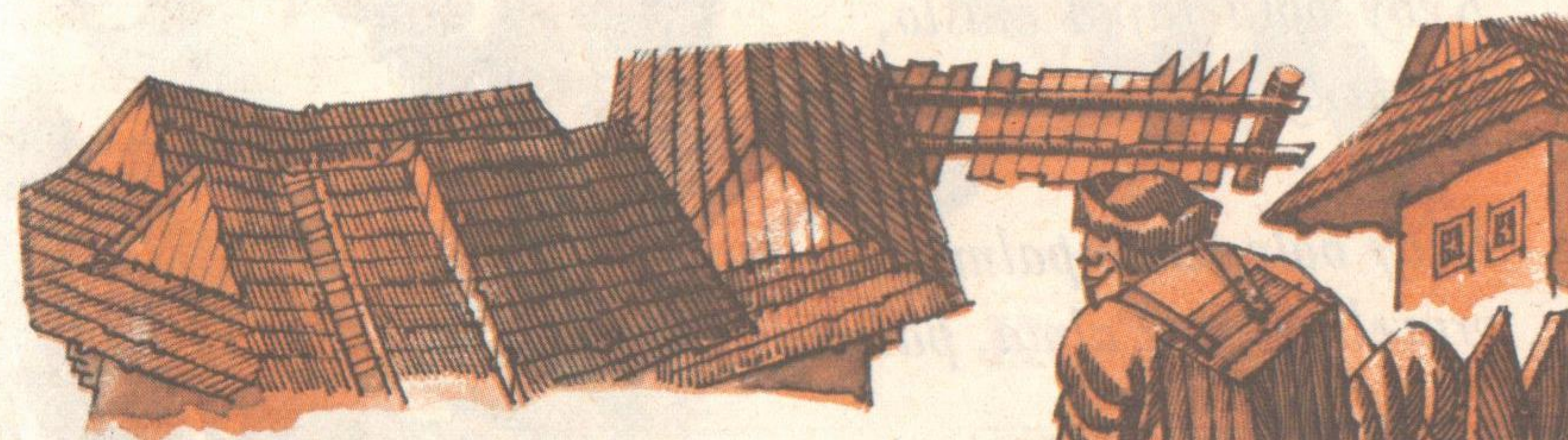
Rozvoj lekárskej vedy znížil neskôr význam olejkárov. Mnohí preto začali obchodovať s rozličným korením, predovšetkým so šafranom. Z olejkárov sa stávali šafraníci. Šafran pestovali najmä v Nitrianskej stolici. Lístky šafranového kvetu porezali na jemnušké drobné rezance, usušili a takéto dávali v malom množstve do polievok, hlavne do hovädzích a do slepačích. Šafran dodával polievke príjemnú chuť i peknú žltú farbu. Predával a kupoval sa naozaj v nepatrných množstvách, z toho vzniklo aj úslovie: máličko ako šafranu.

Niektorým šafraníkom sa toto povolanie darilo. Zbohatli a založili si veľké kupecké domy vo Varšave, Viedni, Sofii i v Bukurešti. Rozvojom lekárskej vedy a obchodu olejkárstvo a šafraníctvo zaniklo.

JOZEF HORÁK

V Liptovskej stolici majetní pltníci, inde ich nehladaj, iba pri sklenici.

V Zvolenskej čipkári, v Turci olejkári, inde ich nehladaj, iba pri pohári.

BLŠÍ PRÁŠOK

Ponosovali sa gazdiné po dedinách olejkárom, že ich moria blchy. Nadaril sa prebitý olejkár a počúva, počúva... Hneď vycítil, že by mohol z toho niečo získať. Roztlkol preto červenú tehlu na jemný prášok, nasypal do vrecúška, označil latinským menom a začal predávať. Prášok sa míňal a grošíkov v meštuku pribúdalo. Poslednú dávku predal jednej babke.

Keď vyšiel na dvor, vybehla babka za ním:

„A akože, pán dochtor, s tým práškom...?“

„Nijaký kumšt, starká! Keď chytíte blšku, otvorte jej hubu a nasypete do nej prášku. Uvidíte, ani jedna do nevydrží.“

Potom vysadol na vozík a uháňal z dediny.

Pravdaže, takúto dedinu si musel olejkár dobre zapamätať, lebo viete si domyslieť, čo by ho čakalo, keby sa bol ešte raz do nej vrátil.

J. H.

DIVOTVORNÝ BYLINKÁR

Roku 1786 sa nemajetnému čižmárovi, skalickému obyvateľovi Andrejovi Madvovi, narodilo piate dieťa — Fraňo.

Bol to tichý a citlivý chlapec. Rástol vedno so súrodencami, ale povahou sa od nich veľmi odlišoval. Od tých čias, čo mu zelinky vyliečili chorú matku, najradšej sa hrával iba s ni-

mi. Jeho druhou zábavou bol kalendár. Písané slovo učarovalo vnímavému chlapcovi, a tak sa rodičia rozhodli dať bystrého syna do škôl. Začal u milosrdných bratov; v ich apatieke sa naučil rozpoznávať úžitok bylín.

Madvovci boli chudobní, a veru nevedeli, kto pomôže Fraňovi zadarmo doštudovať. Pomoc sa našťastie našla. Matkin brat, kanonik Šedý, vzal chlapca do Nitry, aby tam študoval teológiu.

Po skončení štúdií stal sa kňazom v Trenčíne. Odtiaľ ho preložili do Predmiera, potom do Nemšovej a do Trenčianskej Teplej. Tam sa spoznal s lekárom-ludomilom, pod vplyvom ktorého začal usilovne študovať medicínu. Keď ho preložili do Nitrianskeho Rudna, chýr o „zázračnom“ lekárovi sa už šírilo ako vietor.

V Rudne, kde pôsobil takmer tridsať rokov, si zelinky pestoval sám. Chorých však uzdravoval aj vodoliečbou. Keď sa mu podarilo vyliečiť niekoľko ťažkých prípadov, ľudia ho začali hufne vyhľadávať. Madva po peniazoch nebažil. Liečil zadarmo a najviac pozornosti venoval chudobnému ľudu. Boháči, šľachtici museli čakať na ošetrovanie tak ako i najposlednejší zbrojár.

Lenže rôzni ľudia chodili do Rudna. Našli sa medzi nimi i takí, čo mu závideli úspech, niektorí ho dokonca i zažalovali.

K vážnym návštevníkom patrilo Ludovít Štúr, ktorý Madvu navštívil s niekoľkými uvedomelými Slovámi.

Po revolúcii roku 1848 nastali aj pre Madvu ťažké časy. Prenasledovaný, znechutený odchádza do Nitrianskych Sučian, kde roku 1852 umiera. Na jeho poslednej ceste ho odprevádzali stovky vďačných pacientov.

Zlata Dónčová

MOŽNO UVÄZNIŤ LETO?

Milan Ferko

Bola raz krajina Vinland.

Oplývala medonosnými lesmi, žírnyimi nivami a plodnými vinicami.

Ale prišiel čas a leto za letom bolo krátke, hrozno nestačilo dozrieť. Pomaly poznali ľudia víno len z počutia. Márne kládli vatry, márne vinice zadymovali a obklopovali plachtami a rohožami — mrazy všetko spálili.

I vybrali sa raz v zime ľudia k šamanovi Gunguránovi. Naskladali mu pred kolibou celé hŕby darov a pýtajú sa:

„Povedz nám, ó múdry Gungurán, prečo sú letá také krátke, ale tvoja koliba nepozná zimu?“

Šaman Gungurán pohladil žltou dlaňou bujné ruže, ktoré mu ovíjali obydlie. Potom rozvinul dlhú bradu. I ukázalo sa, že mu v nej hniezdi vták saman, hrajúci všetkými modrými farbami — od bledebalej po čiernomodrú.

„Všimli ste si, vy nevedomí, kedy začína spievať vták saman?“

Ľudia mlčali. Nevedel nik.

Šaman Gungurán hnevivo dvíhal ruku. Chcel ich poslať preč, keď nevedia ani takú jednoduchú vec, kedy začína spievať vták saman. Vtom sa ozvalo kdesi v zástupe malé dievčatko.

„Vták saman začína spievať vždy vtedy, keď leto odlieta. Spieva iba sedem dní a potom odletí s poslednou byľkou leta v zobáčku.“

Šaman Gungurán zavinul dlhú bielu bradu do podoby hniezda a povedal:

„Tak je. A v tom je celé tajomstvo. Ak si dokážete udržať vtáka samana, leto vás nikdy neopustí.“

Ľudia sa šamanovi Gunguránovi hlboko poklonili a s nádejou sa pobrali domov. Do jari iste vyhútajú, ako udržať vtáka samana. Jeden na-

Keby

Jozef Pavlovič

*Keby lenivec bol jeleň,
vraavel by si: Jeleň, neleň!*

*Keby bola fajka maslo,
vraavel by si: Maslo zhaslo.*

*Keby bolo slnko palma,
vraavel by si: Palma, páľ ma!*

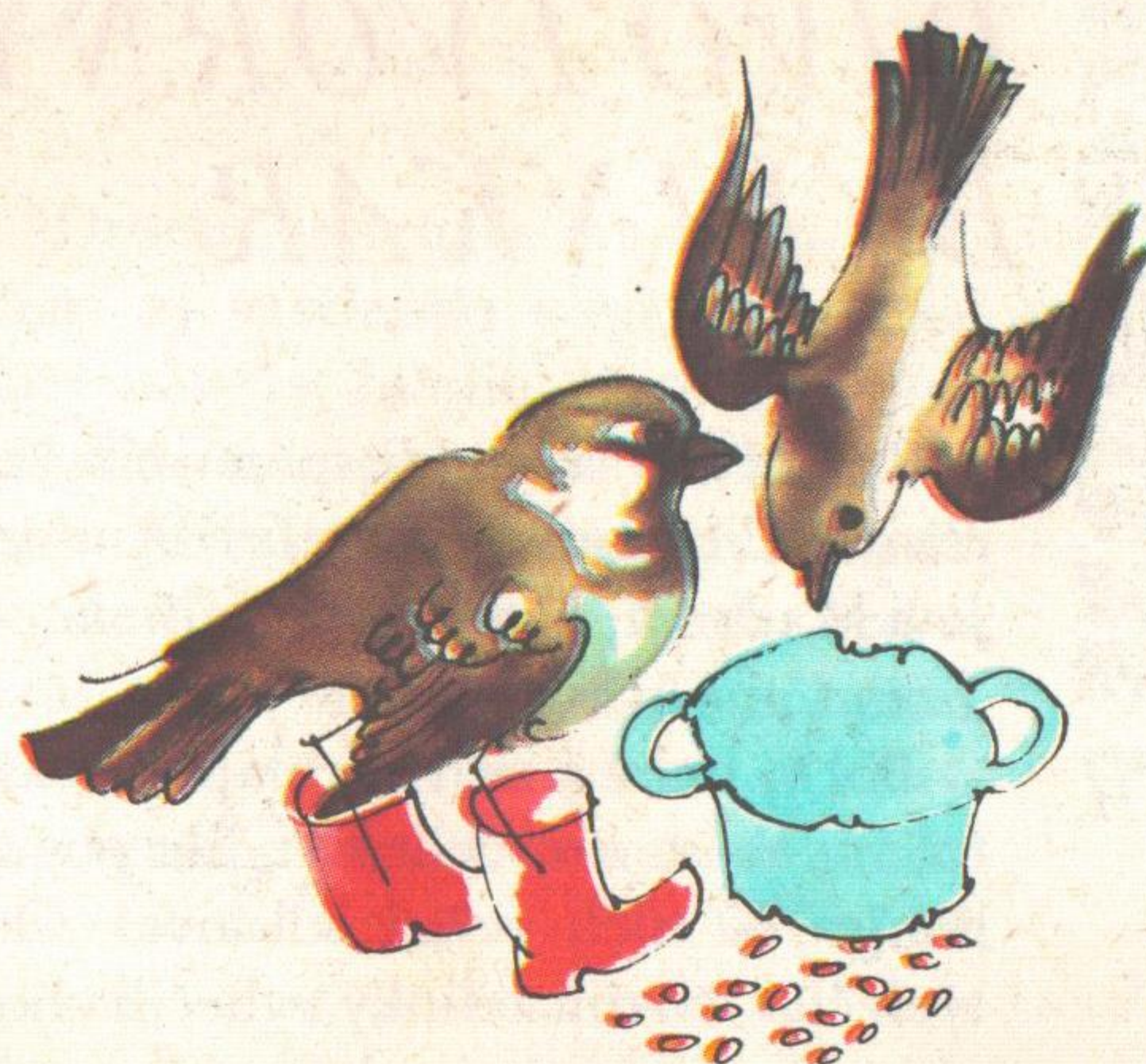
*Keby boli tolké chyby,
divne ľudia vraaveli by.*

Papučky z bobulí

Štefan Moravčík

*Drozdy si obuli
papučky z bobulí,*

*keď im vrabce
vzali kapce.*

Šibačka

Štefan Moravčík

*Začala už tráva šibať,
šibať chrbát zimy.
Zima s mrázom rýchlo ušla
a sneh išiel s nimi.*

Objaviteľ

Jozef Pavlovič

*Kocúr Krištof naozaj má
na objavy bunky,
na povale, v tmavom kúte,
objavil dve šunky.*

*Radost veľká — preveliká!
Každá mačka uzná,
že tu visí Amerika —
Severná a Južná.*

O daždi

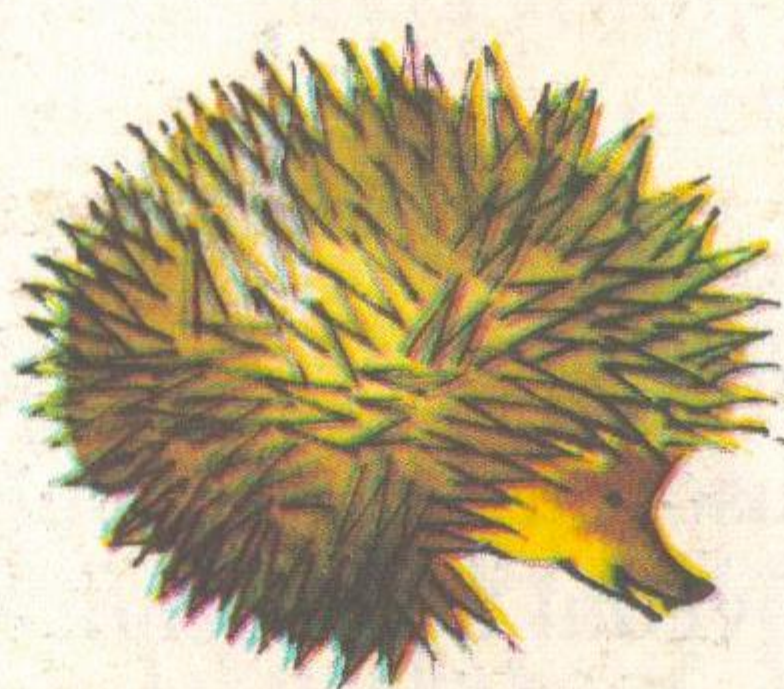
Ján Milčák

*Hopsá psiča,
hopsá.*

*Počasié je
pod psa.*

*Opršalo
psiča*

*a to psiča
vzlyká.*

Kto čo dá

Ján Kanka

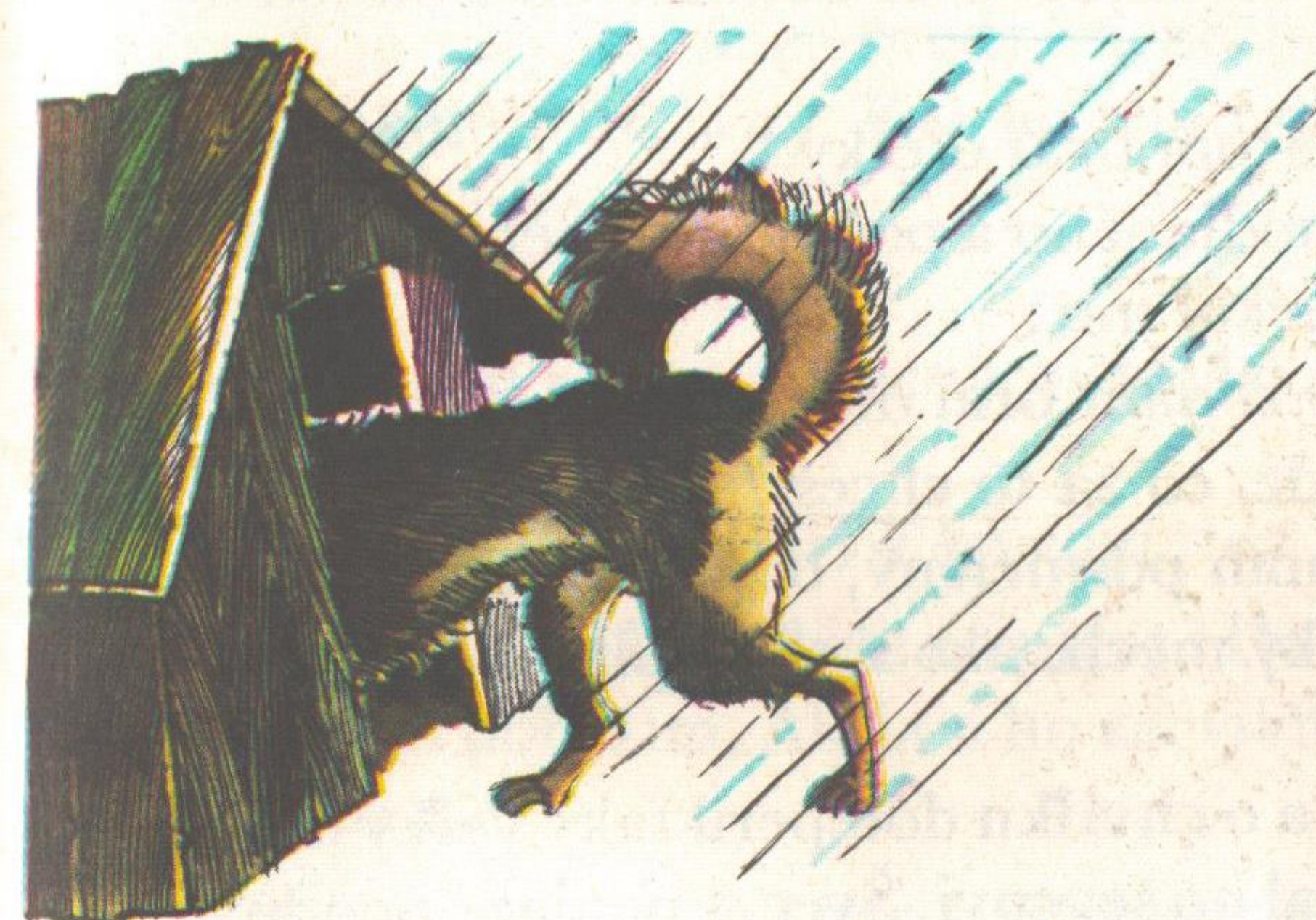
*Loja na sviece
dajú jazvece.*

*Vajcia na kraslice
— jarabice.*

*Jed na lieky rady
dajú hady.*

*A ihly, ak chceš,
dá jež.*

*A spevom vdaky
zanôtia vtáky.*

Flinta

Jozef Pavlovič

*Našiel som raz flintu v žite,
nahnala mi strachu —
celá bola zaprášená
od pušného prachu.*

*Jak tak na ňu pozerám,
flinta sa ma opýta:
Nevieš, ktorý zbabelec
zahodil ma do žita?*

vrhoval lapit' ho do sietí, druhý — zavriet' do kliečky, tretí sa núkal, že ho chytí na paličky s lepom.

Staršina rozhodol inak.

„Okolo stromu, na ktorom hniezdi vták saman, postavíme vysokú vežu hrubých a mocných múrov, aby nám leto už nikdy neuletelo.“

I dali sa ľudia do roboty, vláčili balvany, miešali mätu, dvíhali múry temer až po samé nebo, aby mal vták saman dost' priestoru. V polovici leta nanosili do veže hromadu obilia a vchod zavalili ťažkou skalou.

Hrozno rástlo ako po iné roky, dni boli horúce a veštli bohatú úrodu. No zrazu akoby uťal.

Z kamennej veže sa ozval clivý, trúchlivý spev vtáka samana. Znel plných sedem dní a za ten čas leto navidomoči mizlo, strácalo sa, ulietalo.

Keď vták saman zmĺkol, udreli mrazy.

I zhromaždili sa ľudia okolo veže a boli nerozhodní, zmätení a mlkvi. Spoza hrubých múrov bolo počuť tlkot zobáčka a šlahot krídel. Vták saman sa chcel vyslobodiť a bezmocne bil do balvanov.

K večeru všetko ustalo.

Staršina rozkázal odvaliť skalú, uvoľniť vchod.

Hromada obilia bola posiatá modrým perím vtáka samana. Celkom navrchu trčali dohora meravé nôžky, zo zobáčka vyčnievala posledná byľka leta.

I nastala zima, akej nebolo pamätníka. Ľudia mrzli a vinice hynuli. Leto mal iba Gungurán, starý šaman, lebo mu v brade hniezdi modrý vták saman.

*Rozkáž psovi,
pes chvostovi,
pes si sadol
a chvost
si k nemu lahol.*

(Príslovie)

AKO SOM KRESLIL MEDVEĎA

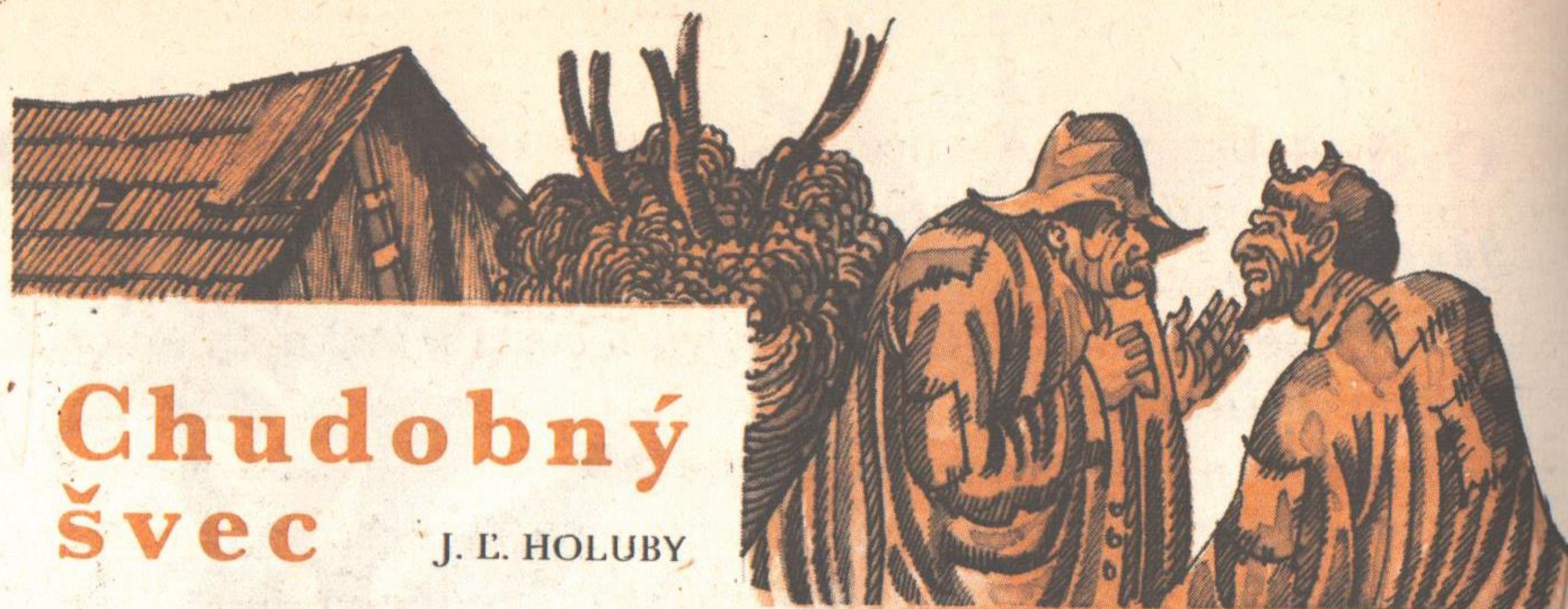
Jaroslav Vodrážka

Stretli sme sa na chodníku a verte mi, už zďaleka na mňa priateľsky kýval. A že už dosť prijateľne viem po medveďovsky, ľahko sme sa dohovoriť. Požiadal som ho, aby si sadol na pník, že si ho odkreslím, a on bez všetkého pristal. Položil si na kolená veľký hríb, čo našiel pri ceste, zalizoval sa po akejsi maškrte a zhovárali sme sa. O malinisku pod veľkou lúkou, o čučoriedkach, prečo sú tohto roku také prischnuté... a bolo nám dobre.

Naraz však maco vyskočil ako strela a hybaj vnohy! Skôr, ako by si povedal švec, bol v kríchoch.

Len keď som sa poobzeral, zbadal som, že pri prelomenej jedlici stojí turista s namiereným fotoaparátom. Maco sa akiste naľakal, že mašinka vystrelí. Keď potom doma turista film vyvolal, prekvapený videl, že na pníku sedím len ja, a medveďov je prázdny.

Odvtedy mi moja žena vravieva: ty môj medveď. Vidíte, čo všetko môže zaviniť fotografista.

Chudobný švec

J. L. HOLUBY

Bol jeden chudobný, deťmi obsypaný švec, ktorý čo ako pilno šiel až do tmavej noci, nijako sa nemohol z biedy vymotať a len to ho najviac trápilo, že sa musel na svoje hladné deti dívať.

I vzal povraz, doma nič nepovedal a rozbehol sa do hory, aby sa tam obesil. V hore ho postretol čert a pýtal sa ho:

„Ševče, kam ideš?“

Švec mu strmo pozrel do očí, lebo už bol na všetko odhodlaný, a povedal mu:

„Idem drať lipky a čertom brať dietky.“

Čert, vidiac ševca odhodlaného a počujúc od neho také slovo, veľmi sa naľakal a riekol mu:

„Vieš ty čo? Načo by si nám bral dietky? Načo by ti boli? Nechaj nám ich a povedz, čo za to chceš?“

Švec, čertovým strachom posmelený, odpovedal:

„Keď mi dáš taký veľký mech, ako si sám, plný peňazí, tak vám tie dietky nechám.“

Čert sa rozbehol preč a o chvíľku doteperil taký veľký mech peňazí, ako bol sám, a dal ho ševcovi. Švec si peniaze poodnášal domov. Ale čertovi druhý čert dohovárať, že dal tých peňazí ševcovi mnoho a že mu ich zase musí aspoň polovicu vziať. Čert teda bežal za ševcom, a keď ho dohonil, povedal mu:

„Ševče, mňa kamaráti hrešia, že som ti tých peňazí mnoho dal. Aby som od nich mal pokoj, aspoň spolovice mi ich musíš vrátiť.“

Keď si švec peniaze nechcel dať, povedal mu čert:

„Vieš ty, ševče, čo? Poď so mnou na úbehy a ktorý rýchlejšie pobežíme, toho budú peniaze.“

„Nežiadaj si ty so mnou ísť na úbehy,“ povedal švec, „lebo ja mám dvojročného chlapca, už toho nedohoníš, nie že by si mňa predbehol.“

Ale keď čert na svojom stál a silou-mocou nútil ševca, aby šiel s ním na úbehy, riekol švec:

„No dobre, poď. Ale nech najprv beží s tebou môj chlapec, aby si sa veľmi neupachtil.“

„Akéže je meno tomu chlapcovi?“ pýtal sa čert.

Švec odpovedal, že Jano. Dovedol čerta k vršku a tam do jedného krička zavolať:

„Jano, vstávaj, pôjdeš na úbehy!“

Z krička však vyskočil zajac, dal sa na útek a čert za ním, len sa mu tak chvost natriasal. Ale zajaca dohoniť nemohol, a tak peniaze musel nechať ševcovi.

Keď sa čert do pekla vrátil, rozprával, že už ševcov dvojročný chlapec vie tak chytro utekať, že ho nijako dohoniť nemohol.

A keby sa ešte so ševcom na úbehy odvážil, bol by sa aj potrhali.

„Už si ty len opravdivý sprostý čert,“ povedali mu kamaráti, „keď si sa tak dal prekabátiť. Vymysli niečo iného a choď, aby si peniaze naspäť dostal!“

Čert sa poškriabal za uchom, šiel zase k ševcovi a povedal:

„A ja ti tie peniaze predsa nenechám! Poď, budeme nosiť koňa okolo tejto hory. Kto ho chytřejšie odnesie dokola, toho budú peniaze.“

Švec na to pristal.

Čert vzal koňa na plece a niesol ho okolo hory, len mu tak z každého vlasu tieklo.

Keď s koňom prišiel k ševcovi, ten povedal:

„Načo by ja koňa bral na plece? Darmo čo by som ho stratil, keď s ním pobežím. Ale ja si ho zacviknem medzi nohy a tak ho ponesiem.“

Vtom vysadol na koňa a letel ako strela. O malú chvíľu sa s koňom vrátil k čertovi. Čert sa smutný pobral do pekla a riekol:

„Ani všetci čerti by tak toho koňa neuniesli, ako ho uniesol švec! Len si pomyslíte, zacvikol si ho medzi nohy a utekal s ním ako vietor!“

Čerti mu nadávali a zase ho len vystrojili, aby šiel ševcovi o dajakú stávkku tie peniaze vziať. Čert už len so strachom šiel k ševcovi a povedal mu:

„Budeme o stávkku hvízdať. Kto silnejšie zahvizdne, toho budú peniaze.“

„Nedbám,“ povedal švec, „teda začni!“

Čert sa nadul a ako prvý raz zahvizdol, ševcovi akoby bol do uší zavrtal, až lístie zo stromov opadávalo. Keď zahvizdol dru-

JAMKA

Elena Holbová

Kde sa vzala, tam sa vzala, na ceste sa objavila jamka. Okrúhlučká, s vybrúsenými zúbkami ako strúhadlo. A tak si tam stojí, s rukami založenými, a prizerá sa ľuďom.

Odrazu sa prihnala búrka a dážď ju naplnil po samý, samučičký okraj vodou. Jamka sa nafúkla a namyslela si, že je kúpalsko. O chvíľu, keď pražilo horúce slnko, prišiel k nej spotený mravček.

„Daj sa mi umyť, mláka“ zapľosil.

„Fí, či som ti ja dáka mláka? Nemáš sa mi čím odslúžiť, choď preč,“ odvetila jamka.

A tak odohnala i lienku, ježka i chudulinkú mušku. Popoludní vybehlo na cestu auto. Jamka naň už zďaleka vykrikovala:

„Vstupenku! Vstupenku!“

Ale kolesá nič nedbali. Hnali sa rovno do jamky. Vyšplechli z nej vodu a odkotúľali sa preč.

HRKÁLKA

Ján Navrátil

Evička je prváčka. Aby to o nej každý vedel, chodí prvá do školy. Voláme ju hrkálkou, lebo hrká. Ona vlastne nie, ale jej taška. Všetky veci sa jej v nej neustále hádajú. Tužka vraví, že si nakreslí, čo chce. Guma sa smeje, že jej všetko, čo nakreslí, vygu-

muje. Fľaška s atramentom kričí na gumu, že sa chvastá, a nech vraj skúsi vygumovať, čo napíše pero.

„Ticho, súdok!“ bráni sa guma, „keby pero nestrkalo do teba nos, ne-napísalo by nič.“

Všetky písmená z abecedy súhlasia s atramentom, iba G,U,M,A prísvedčajú gume. H,R,K prekričia všetky: „Atrament má pravdu!!!“ Preto počuť stále iba hrk, hrk, hrk...

Až v triede sa prestanú Evičkine veci vadiť, lebo tam musí byť ticho.

Evička si dá veci z tašky na lavicu, tužku vedľa gumy a pero ku fľaške atramentu. Čo chce, to si nakreslí i vygumuje. Iba pri písaní perom si musí dávať pozor, lebo guma sa na atrament hnevá, a keď má po ňom niečo vygumovať, radšej urobí do zošita diery.

hý raz, švec skoro ohluchol a zo stromov snietky len sa tak na zem sypali. Švec povedal:

„Nevídali! Keď ja zahvizdnem, budú sa buky váľať a tebe sa aj hlava roztrhne. Ale aby sa ti nič nestalo, tu máš ručník a zaviaž si oči i hlavu!“

Keď si čert oči a hlavu zaviazal, švec ho tak ovalil paličou po hlave, že hneď ohluchol, a keď ho ovalil druhý raz, skoro oslepol.

„Nehvízdaj viac, nehvízdaj,“ kričal čert. „Daj mi pokoj a tie peniaze si nechaj, lebo badám, že ťa nijako neprehádam.“

Čert sa vrátil do pekla a švec domov, a že mal peňazí ako smetí, žil si so ženou a deťmi voľno, a keď nezomrel, žije až dosiaľ.

Pýcha triedy

MÁRIA ĎURÍČKOVÁ

Ťažko sa nájde nepríjemnejší predmet, ako je sloh. Nikto ho takmer nemá rád. Ale zas v každej triede sa nájde aj výnimka z rytmického ráta, ktorú sloh priamo zbožňuje. Takou výnim-

kou je Mišo Pavelka. Mišo, ten ťarboš najväčší na svete! Pri pretekoch je naveky posledný, ale sloh napíše bez chyby. Plávať nezapláva ani na dva metre, ale sloh vysúka aj na tri strany! Vyšplhať sa nevyšplhá zabožemôj, ale sloh vystrúhne taký, že ho dávajú za vzor všetkým žiakom. Môže byť ešte niečo odpornejšie? Na Mišu Pavelku zazerá celá trieda a on je preto veľmi smutný.

Minulý týždeň dostali žiaci úlohu napísať sloh o lese. Mišo napísal taký, že ho súdružka učiteľka — akože inak! — čítala nahlas pred celou triedou. Les, čo rástol hneď za oblokom, ten sloh počul a na svoj údiv sa dozvedel, čo o sebe ani sám nevedel. Dozvedel sa, že je ako mesto, lebo má obyvateľov na prízemí, v suteréne aj na poschodí; dozvedel sa, že má vysoko rozvinutú dopravu pozemnú, podzemnú, vzdušnú aj riečnu, že síce...

To všetko sa lesu tak páčilo, že k jednotke od súdružky učiteľky ponúkol Mišovi za ten sloh ešte osobitnú odmenu:

„Splním ti tri lesné želania.“

Mišo Pavelka sa prenáramne potešil a bez dlhého rozmýšľania vraví:

„Chcel by som behať ako jeleň. Chcel by som plávať ako ryba. Chcel by som sa škriabať po stromoch ako veverica.“

Les, čo sľúbil, to aj splnil.

Od tých čias Mišo Pavelka behá ako jeleň a pláva ako ryba. Vyhral miestne i okresné školské preteky v behu a plávaní. Po stromoch sa škriabe ako veverica, roztrhol si už troje trenírok. Ale čo po tom! Hlavné, že spolužiaci ho majú teraz veľmi radi a pokladajú ho za pýchu triedy.

KNÍŽKA,
KTORÁ ŤA
POTEŠÍ

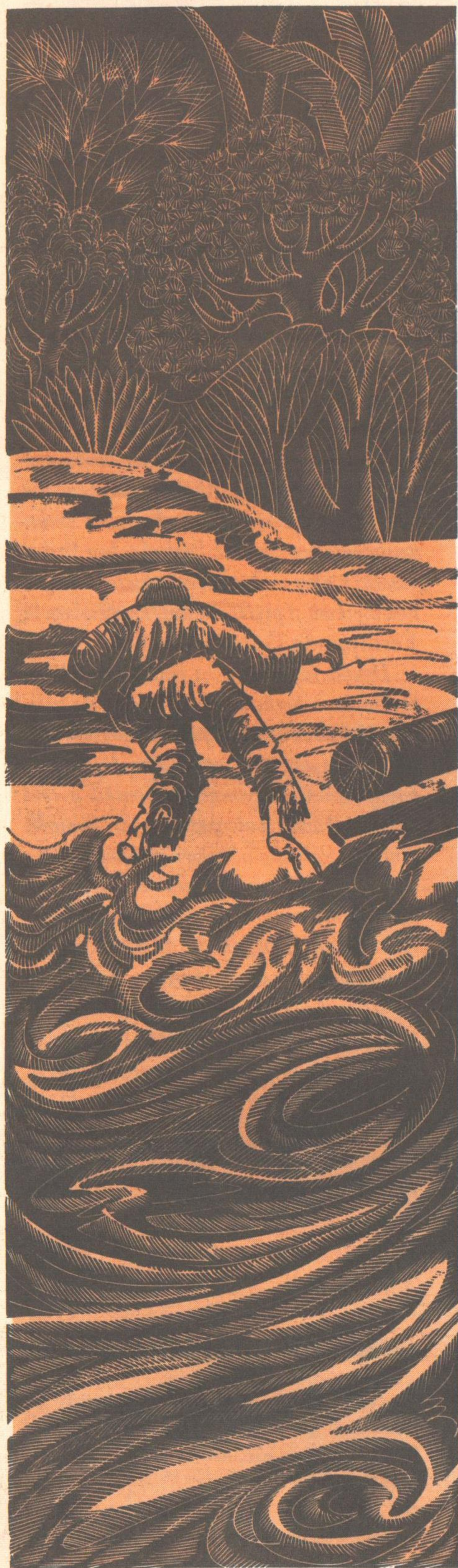
Smutno bolo kohútikovi Jarabáčovi na horárskom dvore. Zatúžil po dobrodružstvách, chcel sa popasovať s mladými jastrabmi a priučiť sa od nich bitkárskemu remeslu. Okrem toho oddávna ho lákala Jedlová hora, ktorú zatiaľ videl iba spoza plotu. A tak neodolal pokušeniu a fuk jedného dňa ponad plot do toho tajomného sveta. Vieš si predstaviť, čo všetko čakalo neskúseného Jarabáča. Ak si myslíš, že sa mu príde iba popasovať s jastrabmi, tak sa naozaj poriadne zmýlil! Prešiel takou školou života, o akej sa mu ani nesnívalo. Lenže o tom všetkom si prečítaš v knižke spisovateľa Ferdinanda Gabaja Jarabáč.

Druhá rozprávka sa odohráva ďaleko-ďaleko v horúcej Afrike, kde tečie veľká rieka Nil, kde žije lev Levo, slon Bobo, žirafa Dhaňa, opica Povedajka, papagáj Škrek, korytnačka Ospalka a celá ďalšia zábavná spoločnosť zvierat. Skoro by som však zabudla na toho najhlavnejšieho z nich! Zvieratá mu dali meno Ham, pretože vždy, keď otvoril ústa, urobil ham, ham! Bol ešte malý, nuž chodil do školy, kde bol učiteľom múdry vták Marabu, mudrc nad mudrcov. Kto by nebol zvedavý, ako vyzerá taká škola a čo všetko sa tam Ham musel naučiť, kým sa vybral do sveta na skusy! Ak si prečítaš knižku Krokodíl Ham (napísal ju Jozef Telgársky), dozvieš sa nielen toto všetko, ale aj ako sa Krokodíl Ham dostal z Afriky až k nám — do Prahy.

Tvoja kamarátka Matka

Macocha delila koláče. „Nate každý po jednom,“ povedala pastorkom. „Mojej Marke nedám nič, ale vy jej dajte po polovičke.“

(Z knihy slovenských prísloví Povedala ryba, ktorú zostavila Lýdia Kyseľová.)

Sám

Karol Jetting sa zúfalo pridržal kusa dreva z rozstrieľanej lode. Prudko dýchal. Bolo mu zima. Musím plávať, hovoril si. Držal sa brvna jednou, po chvíľke druhou rukou.

Plával tak niekoľko hodín. Kam a načo? pýtal sa sám seba. Kto ma tu nájde? Som ako ihla v kope sena. Bez jedla, obklopený nekonečnou vodou, ktorou si ani len smäd nemôžem uhasiť, pretože je odporne slaná.

Je noc. Ale čo, keď príde deň? Na oblohu rýchlo vystúpi nemilosrdné slnko južných krajov. Ako potom vydržať bez vody? Pohyboval nohami v akomsi polospánku. Koľko hodín plával? Nevie.

Vpravo od neho vyhupla nad vodu fialová guľa. Rýchlo stúpala hore a menila farbu. Zakrátko bola zelená, potom žltozelená. Nakoniec bola žltá.

Slnko v južných krajoch vychádza veľmi rýchlo. Čierna tma sa premení na jasný deň za dáciu polhodinku. Jetting mal zo slnka strach.

Sen alebo skutočnosť?

Karolovi sa zazdalo, že vpredu niečo vyčnieva z vody. Ako by prevrátený tanier na polievku. Či sa mu to len marí?

Je to azda nejaká pevnina? Zdá sa, že iba ostrov. Ostrovček. S novou nádejou sa pustil do plavby. Hnedý tanier nezmiol, ale sa zväčšoval.

Naozaj. Karol mal pred sebou ostrovček. Tanier — to bola v skutočnosti hora. Nebodaj sopka. Čo na tom? Hlavná vec, že je to pevná zem!

Ani nevie, ako sa tam dostal. Veď posledné hodiny už neplával, iba kedy —tedy bezvládne pohol nohami. Prevesený cez brvno dal sa unášať vlnami.

Keď zacítil pod nohami ostré kamene, štvornožky vyšiel na breh a tam sa bezvládne zvalil.

Kde som?

Prebudil sa na pocit chladu. Pomaly vstal. Ležal iba pár metrov od špliechajúceho mora. Brvno, kus z lode Diamant,

búchalo o skalu. Od mora vial chladný vietor. Karola striaslo. Spal celý deň, a teraz bola noc.

Čo robiť? Potme nemôže ísť ďalej do vnútrozemia a spať na zemi je chladno. Môže prísť morský príliv a znova ho skropí slanou vodou alebo vrhne na šire more. Na ostrove môžu byť aj dravé zvieratá.

Karol sa poobzeral. Kúsok od pobrežia stáli nevysoké košaté stromy.

Ešte ako chlapec čítal v knihách, že pravekí ľudia spávali na stromoch. Vyškriabal sa teda do rozložitej koruny. Poprelamoval konáre tak, že vzniklo akési lôžko. Tu bude bezpečný a môže prečkať do rána.

Potom si musí nájsť niečo na jedenie.

Ešte pred svitaním zliezol zo svojej „spálne“ a pustil sa po pobreží.

O chvíľu našiel zvláštne stromy. Boli to mangovníky. Ich ovocie malo sladkú žltohnedú šťavu.

Kameňom otváral jeden plod za druhým, kým sa do sýtosti nenajedol.

Posilnený vybral sa na prehliadku ostrova. Dostal sa na akýsi chodník, ktorý bol vytesaný do skaly. To znamená, že ho niekto musel urobiť. Opatrne šiel po ňom, až sa dostal do bujne zelenej húšťa, kde sa dalo ísť len štvornožky. Tvár i nohy mal dodriapané od konárov. Nad hlavou mal spleť popínajúcich rastlín.

Rozhrnul zeleň pred sebou a rýchlo si siahol dlaňou na ústa, aby nevykrikol od hrôzy. Na čistinke pod horou zbadal sivého obra s rozškľabeňou tvárou!

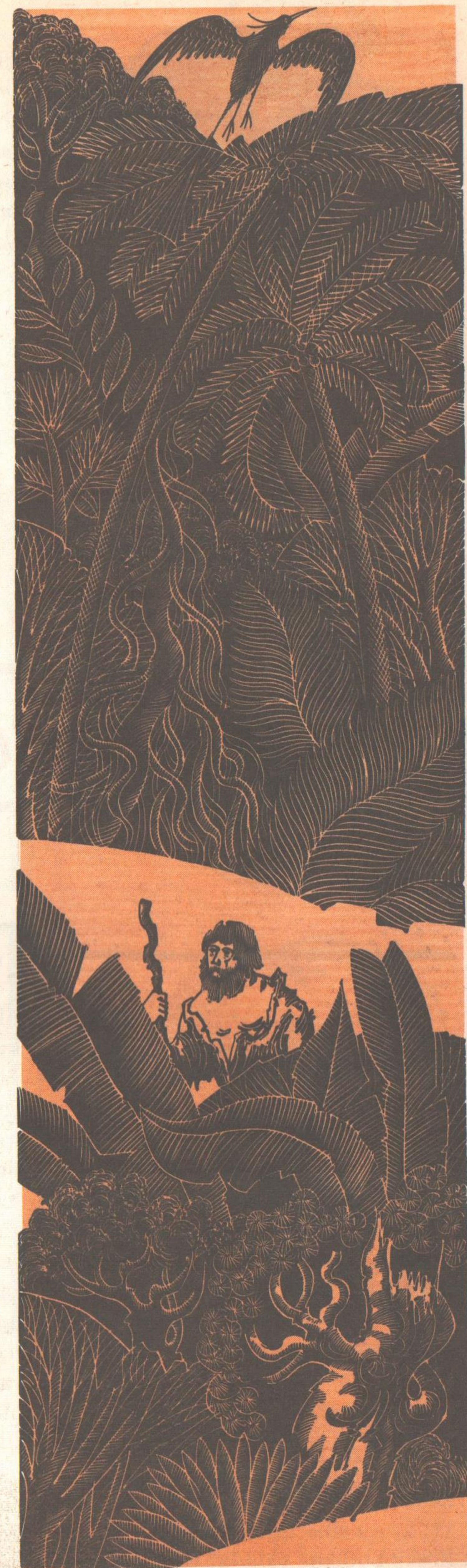
Prikrčil sa a pozorne načúval. Okrem vtáctva nepočul nič. Vystrčil hlavu z kríkov a zvedavo si obzeral postavu. Obor sa nehýbal. Akoby sa aj mohol, keď bol z kameňa.

Karol Jetting sa odvážil bližšie. Opatrne sa približoval k obrovskej soche, ktorá naňho hrozivo hľadela. Socha je ďalším znamením, že na ostrove sú ľudia. Ale kde sú? Akí sú? Budú nepriateľskí, či priateľskí?

Pomaly sa dostal až k soche, ktorú si nazval Pán Hrôzy. Poobzeral sa a rýchlo sa v hrôze skryl do najbližšej húštiny.

Pri kamenných nohách pohanského boha boli totiž rôzne nádoby, zaschnutá krv a porozhadzované ľudské kosti!

POKRAČOVANIE

OHNISKO V PRÍRODE

PRIŠLI MESIACE, ktoré nás lákajú von. Mnohí z nás si chcú v prírode aj niečo uvariť. Ale ako upraviť ohnisko?

Prv, ako si povieme o niekoľkých typoch ohnísk, sľúbme si jedno. Vždy budeme rešpektovať tabuľky „Oheň klásť zakázané!“ Lesníci takéto tabuľky dávajú tam, kde by sme mohli zapríčiniť lesný požiar a

ten je strašný. Nuž teda pozor! Budme opatrní, nezahrávajme sa s ohňom!

A teraz typy ohnísk:

Najjednoduchšie ohnisko je takéto: Dva ploché kamene, medzi nimi urobíme ohník a na kamene postavíme nádobu s jedlom, ktoré chceme variť. Dbajte, aby vzduchový prívian smeroval medzi kamene. Iba pri

RUDO
MORIC

Prechádzky po prírode

ČEZ MESIAC VRÁN A MESIAC TRÁVY

Herbár

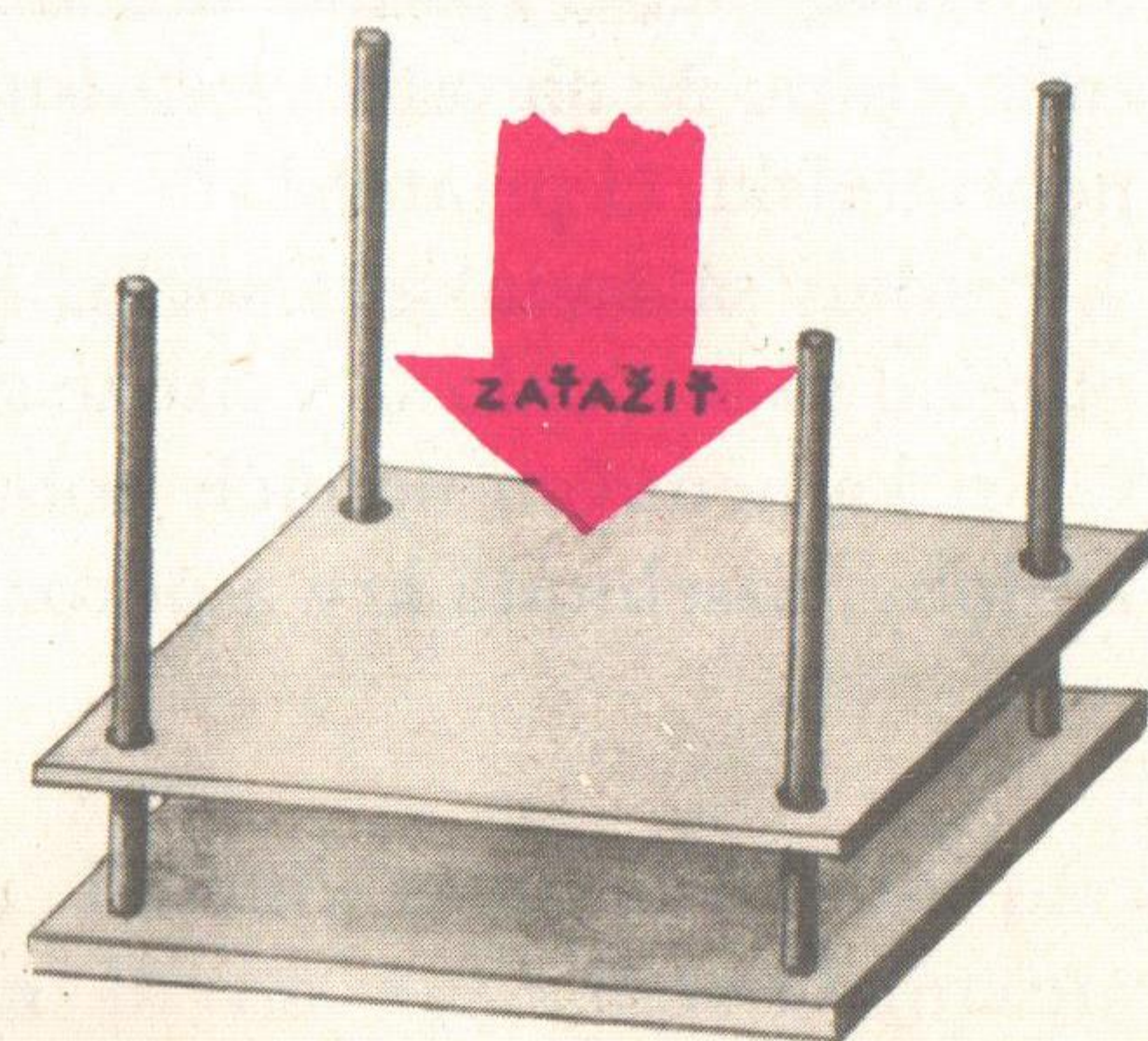
Ešte kedysi v zime sme sa s Vladom rozhodli urobiť si herbár. Ale čože založíš do herbára uprostred zimy? Vari len nie ľadový cencúľ? Tak sme si aspoň pripravili všetko, čo budeme na jar potrebovať: niekoľko hárkov pijavého aj obyčajného papiera. Z lepenky sme si urobili obal na herbár. Ale najviac nás tešila práca na lise. Naspodok sme dali hladko ohobľovanú dosku. Kolmo na ňu sme v rohoch namontovali okrúhle paličky. Do paličiek sme zasunuli otvory vrchnej dosky, ktorú sme zatažili tehlou. Medzi dosky budeme vkladať pijavý papier

s rastlinkami a tak ich budeme sušiť.

Už v mesiaci vrán sme mali prvé úlovky. Žltohlavý podbeľ i snežienky. Podbeľ má hrubú, dužnatú stopku, snežienka zase cibulku. V pijavom papieri nám úplne sčerneli a splesnili. Čo robiť? Poradil nám súdruh učiteľ. Stopku podbeľu sme žiletkou rozrezali, aby bola tenšia a aby ľahšie vyschla. Kvet sme nechali celý. Aj cibulku snežienky sme rozrezali, ba vnútro sme sčasti vybrali. Po dvoch dňoch sme ich vybrali, preložili do suchého pijavého papiera a znova vložili do lisu. Toto sme opakovali niekoľkokrát. Keď boli rastlinky celkom suché, priehľadnou páskou sme ich pripevnili na háčky čistého papiera a ku každej sme napísali meno rastlinky, latinský názov, kedy a kde sme ju našli.

Podbeľ liečivý. *Tussilago farfara*. 20.marca 1971 — Košariská.

V mesiaci trávy sme už mali bohatší úlovok i viac roboty. Lisovali sme hluchavku bielu, prvosienu jarnú, sedmokrásku, konvalinku i plúcnik lekársky. Do konca roka budeme mať bohatý herbár.

prudkom vetre postavte kamene tak, aby začlávali ohník proti vetru.

Ak ste dlhšie na jednom mieste, upravte si ohnisko takto: Lopatkou vyberte trávnatú šúplatu a miesto obložte kameňmi (aj preto, aby sa oheň nemohol šíriť okolo). Potom do zeme zatĺčte tri palice a ich konce spojte nad ohniskom dohromady. Nakoniec urobte hák, na ktorý si zavesíte kotlík. Ak chcete variť naraz vo viacerých nádobách, zabite rázsošky z dvoch strán ohnísk. Na ne zavesíte rovnú tyč a môžete navesiť toľko nádob, koľko potrebujete. Pravdaže, potom treba upraviť aj šírku ohnísk.

Ale ešte raz:

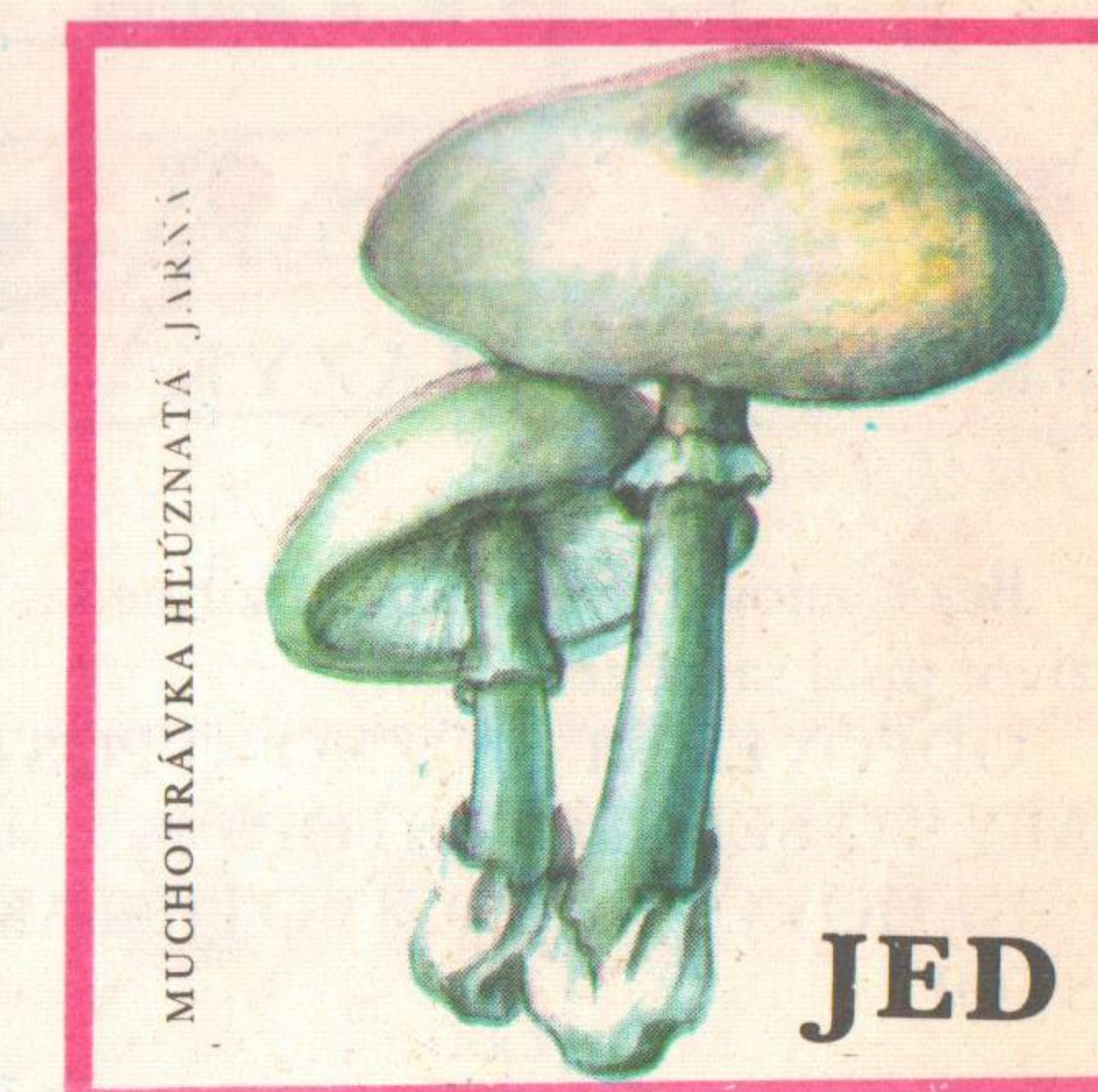
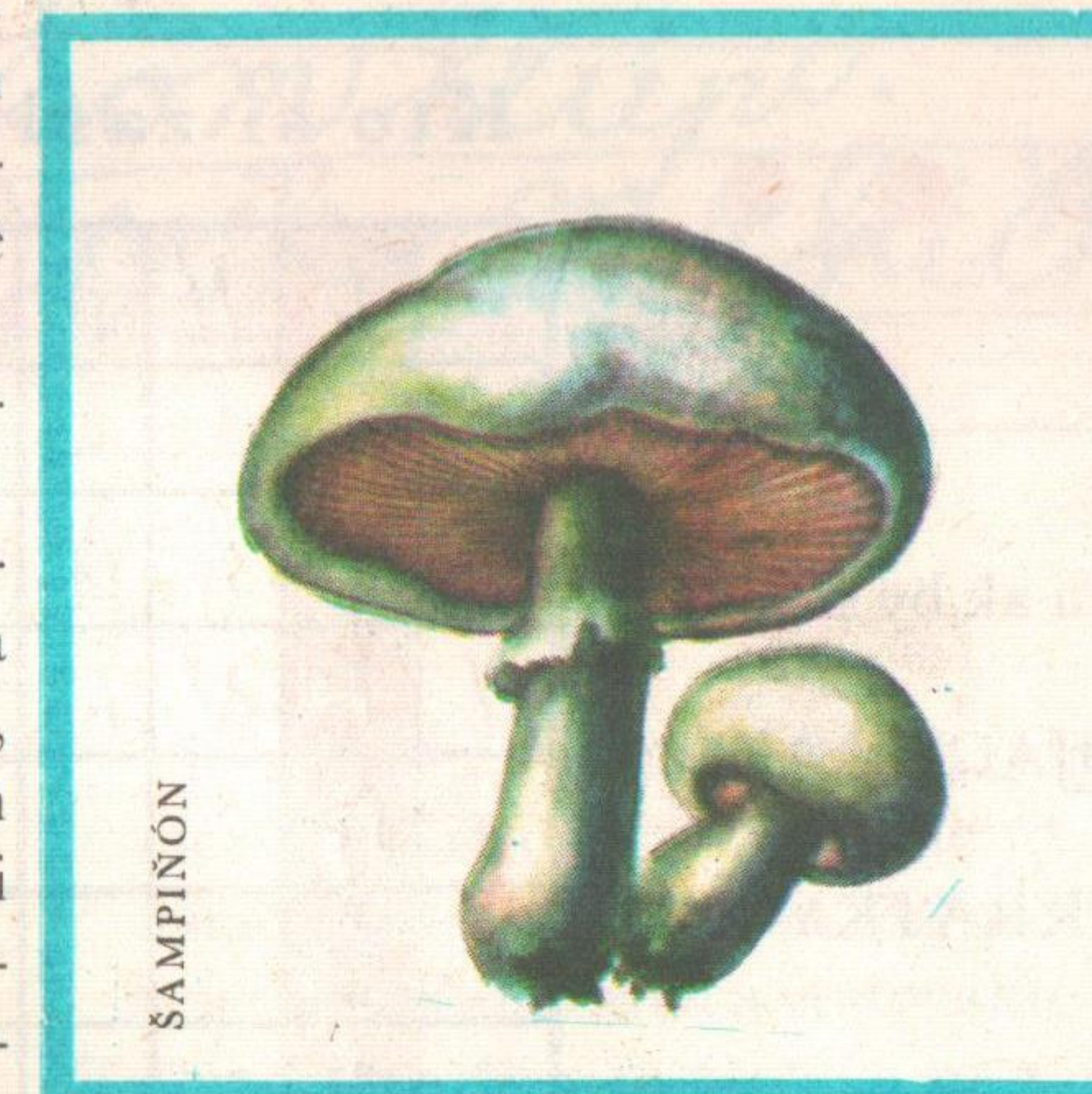
S OHŇOM
V LESE
NARÁBAJTE
OPATRNE!

Pozor!
Nie je huba ako huba!

Dáva sa na známosť. V mesiaci trávy už rastú prvé huby. Májovky, smrčky, pečiarčky, štavnačky. To sú jedlé huby. Ale pozor! Rastú už aj jedovaté, dokonca smrteľne jedovaté huby!

Májovke sa podobá prudko jedovatý zvonovec olovový, ktorý sa zjari vyskytuje iba zriedka. Ešte nebezpečnejšia je muchotrávka hľuznatá a v týchto mesiacoch jej biela odroda, muchotrávka hľuznatá jarná! Kým zelenkastú muchotrávku hľuznatú si neskôr môžete pomýliť s jedlou čirovkou zelenkastou, muchotrávku hľuznatú jarnú, čiže bielu, si neskúsený hubár ľahko zamení s pečiarčkou, čiže šampiňónom. A to by bola životu nebezpečná chyba!

Ako rozoznáme šampiňón od muchotrávky bielej? Kým šampiňón má výtrusné lupene sivočokoládovej, až čiernej farby, muchotrávka má lupene čistobiele. Okrem toho mucho-

trávka má na nohe prstenec a noha jej sedí v rozpuknutej pošve.

Muchotrávka hľuznatá (aj jarná) obsahuje tri druhy prudkého jedu. Polgramová dávka hlavného jedu — amanitínu, ktorá sa zmestí na špičku

noža, usmrtí stotisíc myši. Keby ste toto množstvo myši poukladali za seba, bol by to rad dlhý 18 kilometrov!

Teda, hubári, pozor na muchotrávku hľuznatú, najjedovatejšiu hubu našich lesov!

Kvapôčka

Raz veľmi pršalo a jedna kvapôčka vnikla aj so svojimi sestrami hlboko do zeme. Putovala, až narazila na nepriepustnú vrstvu. Po nej stekala. Potom vyrazila zo zeme a utvorila pramienok. Pri pramienku vyhlbila studničku a z nej vytekal potôčik. Kvapôčka v ňom plávala najprv veľmi rýchlo, potom spomalila a na dolnom toku šla už celkom pomaly. Vytvorila sa veľká rieka. Rieka sa pomaly valila pomedzi rozsiahle polia. Pri ústí sa rieka aj malá kvapôčka vliali do mora a pomiešali s morskou vodou.

Martin Fabian, 4. tr., Bratislava

Fialôčka

Fialôčka malá v záhradke si spala, keď som ku nej prišla, hneď sa usmievala.

Alexandra Martinkovičová, 5. tr., B. Bystrica

BRÚSIME SI JAZYK

Jozef Pavlovič

Bez dlznov a makcenov sa zit neda. Len ak by si cely zivot pisal same telegramy:

ODPOVEDAT MOZNO AJ POSTOJACKY ALE ABY TO SEDELO — STOP

NEHOVORDLHOZIVOTJETAKYKRATKY — STOP

„Keď je RENA RENÁTA, prečo sa aj SONI nevraví SONÁTA?“

„Keď KOKOSY rastú na KOKOSOVNÍKU, prečo nerastú ORECHY na ORECHOVNÍKU?“

MOJA MAMA

Moja mama dobrá je,
vždy sa na mňa usmeje.
Lúbim ju veľmi,
Slniečko, ver mi!

Jarka Zorogovská, 5. tr., Tlmače

Pre moju mamičku
nazbieram kytičku.
Dnes má sviatok veľký,
darujem jej kvietky.

Milan Daru, 5. tr., Tlmače

Kto si zaslúži pochvalu?

O	D	M	E	N	A
	O				
O	B	R	U	S	Y
H	R	N	I	E	C
	A				
	Ž				
↓	↓	S	T	A	R
L	A	V	I	N	A
O	C	A	R	I	Ť
U	K	A	Z	A	L
	A				

dáva sa za dobrú prácu

druh buriny

prikrývky na stôl

kuchynská nádoba

kladivo (zastarale)

druh hada

doručovateľ listov

uvoľnená hromada snehu

okúziť niekoho

naznačiť prstom

pripraví obed

Poslala Iveta Valentínová, 5. tr., Valaská Dubová

SÚŤAŽ O ZLATÉ SLNIEČKO

Rovnakí bratkovia
všade chodia v páre.
Majú dva jazyky,
nemajú však tváre.
Večer chcú už čisti
spolu v kúte spať.
Nie sú neporiadni,
nechcú zavádzať!

Prel. M. Č.

Má to klobúčik,
jednu nožičku,
sadne pod búčik
v tichom lesíčku.

Má to hlavu ako mačka,
má to nohy ako mačka,
má to chvost ako mačka,
mňaučí to ako mačka,
a nie je to mačka.

Na prvý pohľad obyčajné pomenovania miest a dedín môžu všeličo utajovať. Komu by sa najako zvlášť páčil napríklad názov Vráble? Ale pre odborníka nie je vôbec bezvýznamný, pretože je v ňom utajený vrúbeľ, časté pomenovanie vrabca v iných slovanských jazykoch. Názvy Psiare, Kováče, Tesáre zasa prezrádzajú, akými remeslami sa zaoberali ich obyvatelia.

Na starých vojenských a historických mapách Bratislavy a jej okolia sú vyznačené Pračany (Pracs). Na dnešných mapách už toto pomenovanie nenájdeme. Kedysi dávno sa tak volali Vaj-

VŠELIČO Z NAŠEJ VLASTI

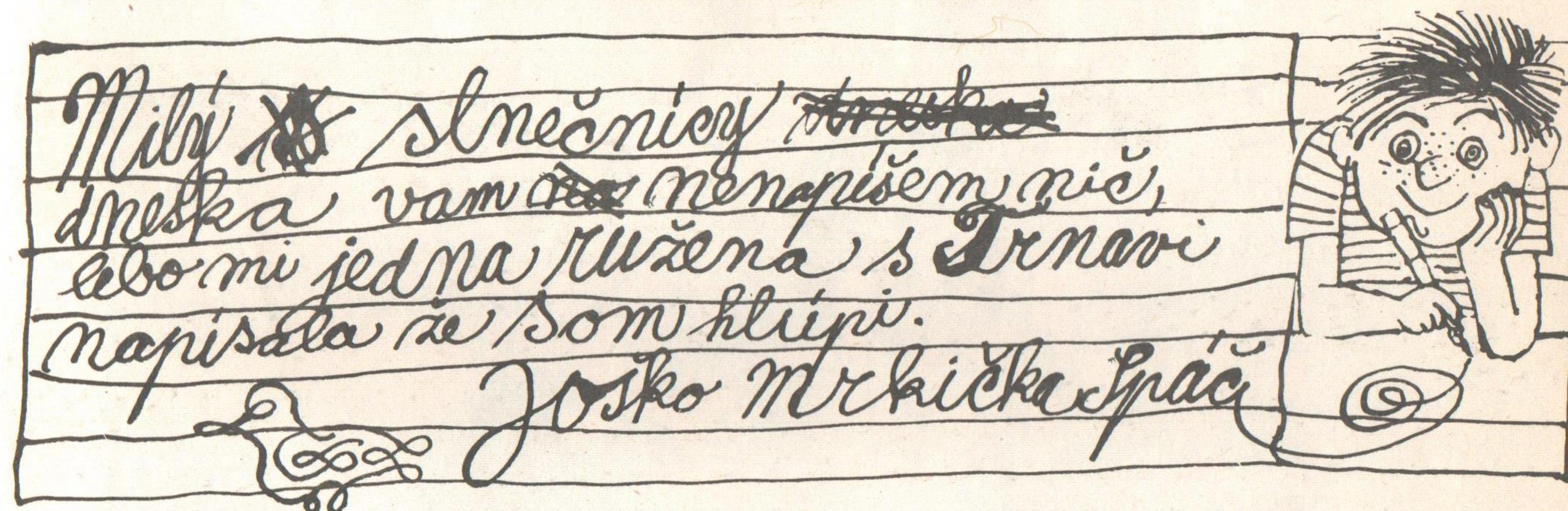
nory. Čo vám slovo Pračany pripomína? Asi prak, jednu z najstarších zbraní. Vo Vajnorochoch zrejme volakedy sídlili príslušníci vojenského remesla prakovníkov. Ak sa o to bližšie zaujímate, historické knižky nás dovedú k Bratislavskému hradu. V roku 907 bola v okolí hradného kopca veľká bitka medzi Nemcami (Bavormi) a Maďarmi. Maďa-

ri zvíťazili, rozprášili nemeckú pechotu aj jazdu a zničili i nemecké loďstvo. Pre víťazov nebolo potom problémom podmaniť si Veľkomoravskú ríšu. Na túto udalosť myslí známa štúrovská pieseň:

Bratislava, Bratislava, tam zapadla Slávov sláva.

V strašnej bitke padol i hrad. Ako jeho obrancovia sa spomínajú aj Pračania, to jest prakovníci z neďalekých Pračian, ktoré patrili k hradu. Dnes sa podľa tohto najstaršieho slovanského názvu volá vo Vajnorochoch iba jedna ulica — Pračanská.

Alžbeta Šimonovičová-Remiášová

Slniečnica

Cestovala som domov z práce s Evkou, Peťkom, Miškom a veľkým batohom zásob na sobotu a nedeľu. Električka našťastie nebola preplnená. Lenže ani miesto na sedenie už nebolo voľné. Vyhliadla som si preto dievča, ktoré čítalo Slniečko a postavila sa

k jej sedadlu. Ak je to správna „slniečnica“, určite nám uvoľní miesto. Na sedadlo sa vmestí Peťko s Miškom, na kolená im dám tašku a cestovanie bude príjemnejšie, uvažovala som. Nedovtúpila sa. Električka nás hádzala, natriasala a nebyť starej panej, tí mali by iste boli aj popadali. Aj mi bolo smutno, aj som sa utešovala: to naše Slniečko je predsa len zaujímavé, keď deti pri jeho čítaní vôbec nevnímajú okolie.

H. S.

Slniečko

MESACNÍK PRE DETI
vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež. Adresa redakcie: Bratislava, nám. SNP 11, tel. 582-41-49. Vedúci redaktor Ján Turan, výtvarný redaktor Miroslav Cipár, grafická úprava Ľubomír Krátky. Tlačia Polygrafické závody, n. p., závod 1, Bratislava, Dukelská 4/c. Rozširuje PNS informácie o predplatnom podáva a objednávky prijíma každá pošta i doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.

Pán Tralalinský

JULIAN TUWIM

Tak sa šíri svetom sláva
zboru pána Tralislava.
Zbor spieva a tralaluje
a sám majster diriguje
a sám v speve príklad dáva:
„Trala trala tralalala!“

V Spevákovciach, peknom meste,
stojí domček malý, nízky
a v ňom býva slávny spevák,
pán Tralislav Tralalinský.

Jeho žena — Tralalena,
jeho dcérka — Tralalérka,
jeho synček — Tralalinček,
jeho psíček — Tralalíček.
No a mačka? Má aj mačku,
takú mlsnú Tralalačku.
A ešte aj papagája,
strakatého Tralagája.

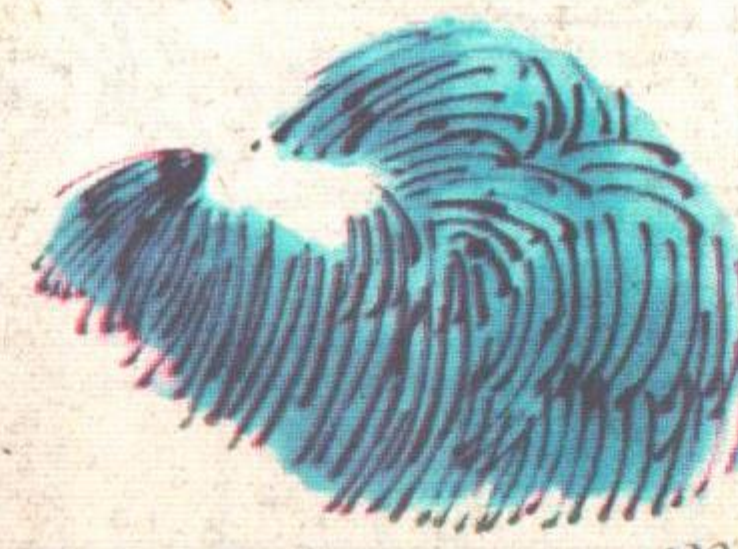
Každé ráno, keď sa zide
tá spoločnosť vzácna, ctená,
zneje mestom na česť majstra
jeho pieseň oblúbená.

Vždy keď zdvihne pán Tralislav
dve paličky — tralalíčky,
všetci zmlknu — ale potom
zas sa dajú do pesničky:
„Trala trala
tralalala
tralalala
trala trala!“

Spieva šofér — Tralalofér.
Aj kuchárka — Tralalárka,
ba aj chyžná — Tralaližná,
aj obchodník — Tralalobník,
aj trafikant — Tralalikant,
aj policajt — Tralalicajt,
aj advokát — Tralalokát,
aj pán doktor — Tralaloktor!

Aj tá malá myška,
sivá Tralališka,
hoc sa bojí mačky,
mačky — Tralalačky,
tiež si našla kútik,
tmavý tralalútik,
a tiež piští potichučky:

„Trala trala tralalučky...“

Preložil Miroslav Válek